

Nr 89

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa följdfrågor i anledning av skolstyrelserreformen m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 93 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 28 februari 1958, föreslagit riksdagen att

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat meddela bestämmelser angående *dels* allmän skolplikt, *dels ock* skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet, högre kommunala skolor och vissa andra skolformer, att gälla från och med den 1 juli 1958;

II. godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare, att gälla från och med den 1 juli 1958.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström* (I: 351) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer* och fröken *Elmén* (II: 452), i vilka hemställts,

att § 3 andra stycket bestämmelserna om skolhälsovården vid det obligatoriska skolväsendet skall ha följande lydelse: »Där förhållandena det påkallar skall en eller flera särskilda skolsköterskor vara anställda. På heltidsanställd skolsköterska bör därvid ej ankomma mer än 1 200 elever», samt

att § 7 genom utskottets försorg kompletteras med i motionerna angivna föreskrifter;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärde Widemar* (I: 352) och den andra inom andra kammaren av herr *Eliasson* i Stockholm (II: 453), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag till lag om skolplikt;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* och herr *Kaijser* (I: 388) och den andra inom andra kammaren av herr *Nyhage* (II: 490), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala

att för skolhälsovården skall tillhandahållas lokal med erforderlig utrustning även vid det obligatoriska skolväsendet,

att, när skäl därtill föreligger, kommun med högst 20 000 invånare må anställa särskild skolsköterska,

att på heltidsanställd skolsköterska icke bör ankomma mer än 1 300 elever, samt

att uttrycket »deltidsanställd sköterska» i 3 § andra stycket förslaget om bestämmelser om skolhälsovård vid högre kommunala skolor måtte utbytas mot det korrekta »deltidsanställd sjuksköterska».

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna I: 388, II: 452 och II: 453.

Av statsrådsprotokollet inhämtas i huvudsak följande.

Inledning

När 1956 års riksdag fattade beslut om en genomgripande omläggning av skolväsendets lokala och regionala ledning förutsattes, att vissa spörsmål, som aktualiserades men ej slutligt löstes i samband med riksdagsbeslutet eller som senare kunde uppkomma som en följd av detta beslut, skulle vara av sådan art att de i senare sammanhang borde bli föremål för riksdagens ställningstagande, innan skolstyrelserreformen den 1 juli 1958 trädde i kraft.

För att inom ecklesiastikdepartementet biträda bland annat med det synnerligen omfattande författningsarbete, som fordras för att ge skolstyrelserreformen dess närmare innehåll, har den 29 juni 1956 tillkallats särskilda sakkunniga — skolförfattningssakkunniga.¹

Till grund för de sakkunnigas arbete ligger framför allt riksdagens beslut om *dels* skolväsendets lokala och regionala ledning (Prop. 1956: 182, KSU 1, Rskr 420), *dels* tillsättning av lärartjänster (Prop. 1957: 61, SU 97, Rskr 253), *dels* grunder för en förenklad statsbidragsgivning, avseende driftbidragen till primärkommunerna (Prop. 1957: 112, SU 91, Rskr 239), *dels* ock vissa statsbidrag på skolväsendets område (Prop. 1957: 122, SU 104, Rskr 274).

Av betydelse för de sakkunnigas arbete är dessutom särskilt riksdagens beslut om *dels* skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m. (Prop. 1956: 123, SU 154, Rskr 315), *dels* försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. (Prop. 1957: 106, SU 127, Rskr 317), *dels* lag om kommunalförbund (Prop. 1957: 150, KU 17, Rskr 309).

Vissa med omläggningen av gällande stadgor och statsbidragsbestäm-

¹ De sakkunniga är lagbyråchefen i ecklesiastikdepartementet I. Ulveson, ordförande, rektorn vid högre allmänna läroverket i Skellefteå N. E. Anrup, t. f. undervisningsrådet K. Bodell, kanslirådet G. Bäck, t. f. överläraren F. Frankman, yrkesskoldirektören i Göteborg B. Gårdstedt, byråcheferna C. Söderqvist och J. Ulne samt utnämnde länskolinspektören S. Zetterlund.

meler m. m. sammanhängande frågor, som bör underställas riksdagen, har av de sakkunniga behandlats i till ecklesiastikdepartementet efter hand ingivna skrivelser.

Sälunda har de sakkunniga i skrivelse den 9 oktober 1957 behandlat frågor rörande *skolplikten* och därvid föreslagit, att nuvarande föreskrifter på detta område jämkas även i sakligt hänseende samt framhållit, att nya bestämmelser i ämnet med hänsyn till att de berör för den enskilde väsentliga förhållanden bör underställas riksdagen. Över de sakkunnigas förslag har utlåtanden avgivits av ett flertal myndigheter, organisationer och sammanslutningar. I ärendet har därjämte inkommit en skrift från rektor Harald Alm och friherre B. O. Hermelin.

En revision av *bestämmelserna om skolhälsovård* vid det obligatoriska skolväsendet och högre kommunala skolor är nödvändig på grund av den vid 1957 års riksdag beslutade omläggningen av statsbidragssystemet på skolväsendets område. De sakkunniga, som vid sitt arbete med denna fråga funnit det lämpligt att skapa större enhetlighet och samordning de olika skolformerna emellan, har den 27 januari 1958 ingivit en promemoria med förslag till ändrade bestämmelser på detta område. Promemorian har remitterats till av frågan berörda myndigheter och sammanslutningar.

Med biträde av de sakkunniga har inom ecklesiastikdepartementet utarbetats en promemoria med förslag till bestämmelser om *statsbidrag till kostnader för vissa skolledare*, vilken jämväl varit föremål för remissbehandling.

Skolplikt

Inledning

Författningsbestämmelserna om skolplikt och om därmed sammanhängande frågor är på flera punkter knapphändiga, och vägledande prejudikat är få. Beträffande folkskolan tillämpas emellertid en tämligen enhetlig praxis, som i stort sett fungerat tillfredsställande. För försöksskola gäller i dessa hänseenden samma regler som för folkskolan, om ej annat särskilt stadgas. För nuvarande bestämmelser har utförligt redogjorts i Kungl. Maj:ts proposition.

Skolförfattningssakkunnigas förslag

Inledning

De sakkunniga har utarbetat ett förslag till fullständig författningstext med bestämmelser om skolplikt, avsedda att ingå som ett särskilt kapitel i en blivande allmän skolstadga. De sakkunnigas framställning i ämnet har formen av en utförlig kommentar till författningstexten. I den följande redovisningen av sakkunnigförslaget har åtskilliga detaljer utelämnats. Då

frågan om skolplikt inte tidigare varit föremål för någon mera utförlig och sammanfattande behandling har å andra sidan de sakkunnigas synpunkter i mera väsentliga hänseenden ansetts böra återges tämligen fullständigt.

Beträffande av de sakkunniga använd terminologi torde böra framhållas, att med *obligatoriskt skolväsen* avses folkskolan, fortsättningsskolan och försöksskolan. I enlighet med skolstyrelselagens innehåll förekommer inte begreppet skoldistrikt utan detta har ersatts med *kommun*. I gällande skolförfattningar användes regelmässigt ordet målsman i betydelsen av den, som har den rättsliga vårdnaden av barnet. I vissa fall åsyftas även den, som har enbart den faktiska vårdnaden om hand. I annan lagstiftning förekommer ej ordet målsman utan i stället ordet vårdnadshavaren. Detta ord avser endast den eller de, som har den rättsliga vårdnaden. De sakkunniga har ansett sig böra förorda, att i de nya skolförfattningarna användes samma ord som i annan lagstiftning eller ordet *vårdnadshavare*.

Uttrycket klass eller årsklass för de elever som under ett läsår genomgår samma lärokurs har utbytts mot det mera adekvata *årskurs*.

Skolplikt — rättigheter och skyldigheter

För undvikande av tvekan föreslår de sakkunniga, att det i en blivande skolstadga direkt utsäges, vilka barn som är skolpliktiga. Som allmän förutsättning för att skolplikt skall föreligga för visst barn, vare sig barnet är svensk medborgare eller icke, bör enligt de sakkunnigas mening gälla att barnet är *bosatt* här i riket. Endast under denna förutsättning kan man från folkbokföringens organ få upplysningar om barnet. Vid tolkning av begreppet bosättning bör samma praxis följas som vid tillämpning av folkbokföringsförordningen. Ofta torde skolplikt — av rent praktiska skäl — kunna utkrävas endast av barn, som är kyrkobokförda här i riket. Givetvis bör man emellertid försöka laga så att skolplikt fullgöres även av barn, som rätteligen skolat kyrkobokföras här, men som av någon anledning icke blivit kyrkobokförda, exempelvis vissa zigenarbarn. Viktigt är också, att skolplikt i dess betydelse av rätt till utbildning föreligger, så snart ett barn är bosatt här i landet.

I vissa fall skall svenska medborgare vara kyrkobokförda i Sverige, fastän de är bosatta utomlands. Att för sådana barn föreskriva svensk skolplikt synes ej lämpligt. Först när ett dylikt barn bosätter sig i Sverige bör det ha plikt och rätt att gå i svenska skolor. Anmärkas bör emellertid, att statsbidrag i flera fall utgår för svensk undervisning åt svenska barn i utlandet. Bidragen tillfaller skolor, som av svenska utlandsförsamlingar, enskilda sammanslutningar m. fl. anordnats på orter, där antalet svenska barn ej är alltför obetydligt.

Liksom hittills bör på skolpliktens område *likställighet råda mellan barn, som är svenska medborgare, och barn, som är utlänningar eller statslösa*. Utlänningar tillhörande främmande makts härvarande beskickning eller

lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning så ock deras utländska familjemedlemmar och utländska tjänare skall icke kyrkobokföras här i riket. Att skolplikt icke kan utkrävas av barn, hänförliga till denna kategori, har icke ansetts behöva särskilt anges.

Vissa barn kan på grund av lyte eller sjukdom ej deltaga i vanlig skolundervisning. I vissa men ej i alla fall har de förutsättningar att deltaga i på annat sätt anordnad undervisning. I princip bör skolplikten gälla även för dem, även om de ej kan gå i de vanliga skolorna. Denna fråga behandlas närmare i det följande.

För närvarande betraktas skolplikten i folkskolan och fortsättningskolplikten som två skilda begrepp. De sakkunniga finner det vara principiellt riktigast att använda begreppet *allmän skolplikt*, som alltså innefattar skolplikt i både folkskola, fortsättningskola och försöksskola. Från den allmänna skolplikten bör emellertid uttryckligen undantagas de kategorier barn, för vilka *särskilda skolpliktsbestämmelser* gäller, nämligen vissa psykiskt efterblivna, blinda, döva och nomadlappars barn. Ordet nomadlappar är ej adekvat. I stället föreslår de sakkunniga ordet fjällsamer, vilket anses mera motsvara det som åsyftas.

De sakkunniga har ansett sig böra fastslå de skolpliktigas *rätt* att anlita de obligatoriska skolorna och deras *skyldighet* att anlita dem, om deras skolplikt ej fullgöres på annat i författning godtaget sätt.

Nu gällande huvudregel, att kommunen är skyldig mottaga de barn, som är kyrkobokförda i kommunen, bör bibehållas. Denna regel fanns i 2 § av skolstyrelseutredningens förslag till skolstyrelselag (SOU 1955: 31 s. 499). Ifrågavarande kommun föreslås få benämningen *hemkommun*. För att ange kommunens skyldighet har uttrycket »sörja för barnets undervisning» valts med tanke på de fall, då kommunen efter avtal med annan kommun låter barnet gå i denna kommuns obligatoriska skolor.

I regel sammanfaller kyrkobokföringsort, bosättningsort och vistelseort. Undantagen är dock så talrika, att en särskild reglering enligt de sakkunnigas mening erfordras. För närvarande mottager kommunerna i stor utsträckning i sina obligatoriska skolor barn, som ej är kyrkobokförda i kommunen, utan att skyldighet härtill torde föreligga och utan att ersättning härför begäres av barnens hemkommuner. Genom skolväsendets omdaning kommer dock saken i ett annat läge.

Enligt 1 § skolstyrelselagen skall varje kommun sörja för det obligatoriska skolväsendet i kommunen. Genom skolpliktens utsträckning till nio år, skolväsendets utbyggnad och differentiering samt utökade skolsociala åtgärder torde kommunernas kostnader för skolväsendet komma att successivt stiga. Från och med den 1 juli 1958 skall statsbidrag på det allmänna skolväsendets område utgå efter ändrade grunder. Bidraget skall beräknas mera schablonmässigt och beträffande vissa skolsociala utgifter ej längre utgå per elev. Bestämmelserna om kommunal samverkan i 2 § skolstyrelse-

lagen torde aktualisera frågan om ersättning för elever från andra kommuner i större utsträckning än som nu är fallet.

Dessa förhållanden medför att kommunerna möjligen inte blir lika villiga i fortsättningen som nu att i sina obligatoriska skolor intaga elever, som de ej är författningsenligt skyldiga att mottaga. Föräldrarnas nuvarande möjlighet att välja vistelseort för barnen skulle i så fall minska. De sakkunniga anser en sådan utveckling ej vara önskvärd och har därför föreslagit vidgad skyldighet för kommunerna att mottaga elever. I sak torde förslaget emellertid nära ansluta sig till gällande praxis.

Det har visat sig vanskligt att exakt ange de fall, då kommun skall vara skyldig att i sina obligatoriska skolor mottaga i kommunen ej kyrkobokförda barn. Här träder hänsynen till barnets bästa i förgrunden. De sakkunniga har i fyra punkter (motsvarande a)—d) i 3 § bilaga 1) angivit de fall, då sådan skyldighet skall föreligga.

Under punkt a) har upptagits de fall då det dröjer någon tid innan en familj, som flyttat till kommunen, får sin kyrkobokföring ordnad. Självfallet skall barn i en sådan familj omedelbart mottagas i kommunens obligatoriska skolväsen.

Under punkt b) har kommun i anslutning till zigenarutredningens förslag ålagts en ovillkorlig skyldighet att mottaga skolpliktiga barn i ambuleringande zigenarfamiljer, som ej är kyrkobokförda i kommunen. Enligt skolöverstyrelsen öppnar kommunerna redan nu beredvilligt sina skolor för dylika barn. Vidare har fastslagits kommunens skyldighet att mottaga ej kyrkobokförda barn i sina skolor.

Under punkt c) har till en början upptagits det fallet, att ett barn är intaget i barnhem eller liknande anstalt i kommunen. Dylika barn kyrkobokföres som regel ej i den kommun, där anstalten är belägen, utan bibehåller sin kyrkobokföring hos föräldrarna. Starka sociala skäl talar för, att de likväl utan vidare skall mottagas i barnhemskommunens skolor. På liknande sätt förhåller det sig med barn som, efter omhändertagande enligt barnavårdslagen, inackorderats i enskilda hem. Dessa barn torde emellertid ofta kyrkoskrivas som »fosterbarn» i det nya hemmet. Annorlunda förhåller det sig då med vissa andra fall av inackordering. Understundom är omständigheterna sådana att ett barn måste inackorderas på främmande ort för att överhuvudtaget erhålla tillfredsställande undervisning, exempelvis i fråga om lots- och fyrpersonalens barn i vissa fall, barn i vissa ödebygder etc. Vidare kan inackordering ibland med hänsyn till barnets bästa vara att föredra framför en lång och tröttande skolskjuts. Den som på detta sätt vistas på en ort för att få undervisning vid läroanstalt skall ej kyrkobokföras där, så länge han kan anses ha sitt egentliga hem annorstädes. Om ett barn på grund av förhållandena i föräldrahemmet, t. ex. moderns sjukdom, söndring i föräldrarnas äktenskap, för längre tid inackorderas på annan ort eller överlämnas till släktingar där, beror det ofta på tillfälligheter, om barnet får ändrad kyrkobokföring. I alla de fall, som här antytts, bör vistelsekommunen enligt de sakkunnigas mening, oavsett kyrkobokföringen, vara skyldig att mottaga barnet i sina skolor. De sakkunniga vill emellertid gå ett steg längre och föreslår, att dylik skyldighet skall föreligga så snart barnet för längre tid mottagits i enskilt

hem i kommunen. Skälet är även här hänsynen till barnets bästa. Man torde kunna utgå ifrån att föräldrar, som på detta sätt låter sina barn mera stadigvarande vistas på annan ort, i det alldeles övervägande antalet fall har starka motiv för sin åtgärd — motiv som måste godtagas. Och om man i författning uppställde särskilda krav i fråga om motivens art eller styrka, skulle risk uppkomma för tolkningssvårigheter och för tvister, som lätt skulle kunna få menliga följder för barnet.

Något annorlunda ställer sig frågan, då barnets vistelse i den andra kommunen är av mera kortvarig natur. Även då bör emellertid barnet intagas i kommunens obligatoriska skolor om särskilda skäl föreligger därtill med hänsyn till barnets bästa. En föreskrift härom har föreslagits (punkt d). Bestämmelsen bör bland annat kunna tillämpas på säsongarbetares barn, om de under viss arbetsäsong av föräldrarna medtages till annan ort än den, där de alltjämt är kyrkobokförda. Rena turist- eller nöjesuppehåll på en ort bör emellertid ej föranleda, att barnet intas i ortens obligatoriska skolor.

För skolpliktiga, som mottages av de skäl som nu angivits, bör kommun ej ha rätt till ersättning från hemkommunen för av skolgången föranledda kostnader. Denna belastning kan drabba kommunerna ojämnt, men i stort sett torde några mera betydande orättvisor icke uppkomma. I varje fall utgår statsbidrag till så stor del av kommunernas skolkostnader, att kommunerna bör kunna åläggas de med dessa föreskrifter förenade kostnaderna.

Över skolstyrelsens beslut rörande barns skolgång i de hänseenden som här avses bör bland andra vårdnadshavaren kunna anföra besvär hos länskolnämnden och få sakfrågan prövad.

Skolpliktens omfattning och fullgörande

Skolpliktens början

Nuvarande bestämmelser beträffande skolpliktens början har de sakkunniga ansett i allt väsentligt böra bibehållas. Föreskrifterna om inträde i obligatorisk skola för sexåringar har emellertid förenklats i formellt och i viss mån även i sakligt hänseende. De sakkunniga har således ej ansett olika bestämmelser för sexåringar födda före och efter den 1 juli erforderliga. Vid bedömandet av skolmognaden bör självfallet sexåringens ålder vara en faktor av stor betydelse, utan att detta uttryckligen utsägs i författningen. Beslutanderätten bör ankomma på skolstyrelsen med möjlighet för styrelsen att enligt 12 § 1 mom. skolstyrelselagen delegera beslutanderätten till skolchefen eller annan.

Vårdnadshavaren äger för närvarande rätt att utan den kommunala skolstyrelsens medgivande låta sexåring vinna inträde i enskild skola. De sakkunniga har icke föreslagit någon ändring i detta hänseende.

Bestämmelser om rätt till uppskov ett år med skolgångens början gäller för alla skolpliktiga barn och häri föreslås ingen ändring. Vårdnadshavare bör emellertid ha rätt motsätta sig uppskov, även om barnet ej är skolmoget det år det fyller sju år. Det kan nämligen vara svårt för föräldrarna att ha tillsyn över barnet i hemmet. — Den nuvarande särbestämmelsen för B 3- och D-former, i vilka elever intages vartannat år, torde vara

onödig, eftersom skolstyrelsen kan uppskjuta skolgången för ett skolomöget barn endast ett läsår och det här skulle bli fråga om två läsår. Vårdnadshavaren äger icke heller rätt påfordra intagning det kalenderår, då barnet fyller sju år, om intagning sker vartannat år och först skall ske det år, då barnet fyller åtta år.

Då folkskolan genomgående nu är minst sjuårig, erfordras enligt de sakkunnigas mening ej någon föreskrift om minimiålder för inträde i fortsättningskola.

Vilken kommuns skolpliktstid skall gälla?

De sakkunniga framhåller, att av närliggande distrikt har ofta några 7 och andra 8 obligatoriska årsklasser. Även 9 obligatoriska årsklasser förekommer. I regel har varje distrikt enhetlig skolpliktstid för hela sitt område, men undantag förekommer, t. ex. Stockholm.

Skolpliktiga är i regel bosatta och kyrkobokförda på samma ort. Undantagen är dock så många att frågan huruvida bosättning eller kyrkobokföring skall avgöra skolpliktens omfattning enligt de sakkunnigas mening måste lösas. De har ingående diskuterat de båda alternativen och framhåller, att vilketdera som än väljes kan föräldrarna vidtaga sådana åtgärder, att den kommuns skolpliktstid blir gällande, som föräldrarna önskar, även om skolmyndigheterna skulle anse, att försök till kringgående av gällande bestämmelser föreligger. I detta hänseende anses alternativen vara i stort sett likvärdiga.

Kyrkobokföringen i en kommun tillmätes i olika avseenden, t. ex. inom vissa grenar av socialvården, avgörande betydelse för vederbörande. Enligt de sakkunnigas mening talar övervägande skäl för att detta bör gälla även i fråga om skolpliktstiden. De sakkunniga förordar därför att som huvudregel skall gälla, att skolpliktstiden bestämmas med hänsyn till förhållandena i hemkommunen. Den faktiska kyrkobokföringen bör vara avgörande för skolpliktstidens omfattning, även om besvär anförts över beslutet om kyrkobokföring. Först sedan kyrkobokföringen genom lagakraftvunnet beslut ändrats, bör därav betingad ändring av skolpliktstiden ske.

Den föreslagna huvudregeln innebär, att t. ex. elev, som är kyrkobokförd i kommun med sjuårig folkskola men går i skola med åtta obligatoriska årskurser, skall äga avgå efter årskurs 7 i denna skola och att elev med åttaårig folkskola i hemkommunen, som går i skola med sju obligatoriska årskurser, skall vara skyldig genomgå årskurs 8 i hemkommunen eller annorstädes.

I vissa fall kan det dock visa sig lämpligt att skolpliktstiden får bestämmas med hänsyn till skolortens förhållanden. De sakkunniga har därför föreslagit, att länskolnämnden skall äga besluta härom.

I samband med enhetsskolans successiva genomförande torde det i stor utsträckning erfordras samverkan mellan olika närliggande kommuner,

särskilt beträffande högstadiet. Det kan tänkas, att skolväsendet i en del av en kommun samordnas med skolväsendet i en annan kommun och skolväsendet i en annan del av förstnämnda kommun med skolväsendet i en tredje kommun. Tills nioårig skola generellt införts, kan det då inträffa, att dessa tre kommuner har olika antal årskurser i den obligatoriska skolan. Emellertid bör området för varje samorganiserat stadium ha gemensam skolpliktstid oavsett kommungränserna. De sakkunniga utgår från att kommun i sådana fall skall äga besluta om olika skolplikt i olika delar av kommunen.

För dem som inte är kyrkobokförda, bör skolpliktstiden bestämmas med hänsyn till förhållandena på vistelseorten.

Även beträffande skyldigheten att gå i fortsättningsskola bör enligt de sakkunnigas mening som regel kyrkobokföringsortens förhållanden gälla. Det är nämligen av vikt att reglerna om den allmänna skolplikten blir så vitt möjligt enhetliga.

Olika möjligheter att fullgöra skolplikten

De sakkunniga har funnit det lämpligt att de skolor, i vilka skolplikten må fullgöras, anges i en paragraf. Bestämmelserna bör få en mera allmän avfattning än som nu är fallet. Detta gäller särskilt för fortsättningsskolan.

Undervisningen i realskola, flickskola, högre folkskola och allmänt gymnasium avviker i flera hänseenden från de obligatoriska skolornas undervisning. En uttrycklig föreskrift bör därför enligt de sakkunnigas mening finnas om att genomgång av dessa skolor godtages såsom fullgörande av skolplikt. Vidare har de sakkunniga föreslagit, att skolplikten skall kunna fullgöras i annan offentlig eller enskild skola, om undervisningen *väsentligen* motsvarar den som meddelas i obligatorisk eller annan nyss nämnd skola.

För att belysa innebörden av uttrycket »väsentligen motsvarar» anför de sakkunniga bland annat följande.

Europarådets konvention den 4 november 1950 angående *skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* ratificerades av Sverige den 11 januari 1952 (Prop. 1951:165). I tilläggsprotokoll den 20 mars 1952 till konventionen stadgas i artikel 2 följande: »Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.»

Sverige ratificerade tilläggsprotokollet den 17 april 1953 (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1953:26) med reservation beträffande artikel 2, »att Sverige dels icke kan medgiva föräldrar rätt att under hänvisning till sin filosofiska övertygelse för sina barn erhålla befrielse från skyldigheten att delta i delar av de allmänna skolornas undervisning, dels att befrielse från skyldigheten att delta i de allmänna skolornas kristendomsundervisning endast kan medgivas för barn med annan trosbekännelse

än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad».

I propositionen 1953:32 framhöll departementschefen, att *undervisningen i de svenska statsskolorna i princip är att betrakta såsom ett helt*. Gällande författningar medger sålunda icke ett barns målsman att för barnet utbyta delar av det fastställda kursinnehållet mot privat undervisning utanför skolan. Föräldrar, som t. ex. skulle anse, att skolans historieundervisning icke överensstämmer med deras historieuppfattning eller att biologiundervisningen i fråga om utvecklingsläran strider mot deras övertygelse, kan sålunda icke under återopande härav påkalla, att deras barn skall fritagas från dessa delar av undervisningen. Någon möjlighet att på sådant sätt taga hänsyn till vad som skulle kunna rubriceras såsom föräldrarnas »filosofiska övertygelse» föreligger sålunda icke enligt gällande svenska bestämmelser.

Annorlunda var däremot enligt departementschefen förhållandet beträffande den religionsundervisning och den morgonandakt som förekommer i de svenska statsskolorna. Här hänvisades till propositionen 1950:70 om enhetsskolan s. 367 ff, dissenterlagskommittén (SOU 1949:20) och propositionen 1951:100 om religionsfrihet s. 128.

Undertecknandet av konventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna får enligt de sakkunnigas mening till följd, att skolgång i skolor med ett delvis annat kursinnehåll än det som förekommer i de reguljära kommunala eller statliga skolorna måste accepteras, om avvikelsen föranledes av annan »religiös eller filosofisk övertygelse». Med hänsyn till vad sålunda anförts anser de sakkunniga, att uttrycket »väsentligen motsvarar» icke bör tillämpas för rigoröst.

Beträffande de enskilda skolorna anser de sakkunniga, att i skolstadgans avsnitt om skolplikt m. m. de enskilda skolornas verksamhet endast bör regleras i fråga om skolpliktens fullgörande. Om enskild skola dessutom mottager andra elever, bör stadgandet ej avse dem. Vidare bör reglerande bestämmelser endast ges för skolor utan statsunderstöd. För skolor med statsunderstöd bör föreskrifter om tillsyn meddelas i annan ordning.

För undvikande av tvekan har föreslagits, att godkännande av skolan skall meddelas av skolstyrelsen i den kommun, där skolan är belägen.

De sakkunniga anser, att föräldrarna bör ha rätt att välja även enskild undervisning i hemmet eller annorstädes såsom alternativ till den statliga eller statsunderstödda undervisningen. En sådan rätt står även i god samklang med Sveriges godkännande av konventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. På grund härav föreslås, att skolpliktigt barn skall befrias från skolgång, om tillfredsställande enskild undervisning beredes barnet. Besvär i sak bör kunna anföras mot skolstyrelsens avslagsbeslut. Bestämmelse härom kommer att intagas i stadgan.

Om undervisningen handhaves av en välrenommerad lärare med god utbildning, anser de sakkunniga, att kontrollen från skolstyrelsens sida bör begränsas och prövning av den skolpliktiges kunskaper kunna underlåtas.

Skolstyrelsen bör dock ha rätt att, då så erfordras, anställa prövning. Det nuvarande kravet att undervisningen eller kunskaperna »någorlunda» motsvarar den obligatoriska skolans har bibehållits, då det väl stämmer med andan i nämnda konvention. I förslaget har tillagts, att vid vägran att undergå förhör skall skolstyrelsen kunna ålägga barnet skolgång.

Skolplikt vid lyte eller sjukdom

Kungl. Maj:t har den 13 januari 1956 anbefallt skolöverstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen verkställa översyn av gällande bestämmelser rörande särskild undervisning åt sjuka eller tillfälligt invalidiserade elever. Den begärda utredningen avser emellertid endast dem, som är mera tillfälligt sjuka eller invalidiserade och som beräknas kunna återgå till vanlig skolgång. Även för kroniskt sjuka och invalider, som aldrig har möjlighet att gå i vanlig skola men har förutsättningar att tillgodogöra sig undervisning, t. ex. elever i skolor vid vanföranstalter, anser de sakkunniga det vara lämpligt att föreskriva skyldighet att delta i undervisning som anordnas för dem.

Undervisningen vid sjukvårdsanstalter och barnhem torde i vissa men ej alla fall kunna inordnas i skolväsendet i den kommun, där anstalten eller hemmet är beläget. I en del fall, särskilt om eleverna huvudsakligen kommer från andra kommuner, torde det dock vara lämpligare att nuvarande anordning bibehålles med anstalten eller hemmet som huvudman.

När är skolplikten fullgjord?

De sakkunniga uttalar, att skolplikten normalt bör upphöra, sedan den skolpliktige genomgått de för honom obligatoriska årskurserna och därvid erhållit acceptabla vitsord. För närvarande gäller en minimiålder för avgång från *folkskolan* på 13 år och i undantagsfall 12 år. Sedan sjuårig skolplikt nu är helt genomförd, anser de sakkunniga att dessa minimiregler saknar praktisk betydelse och detta blir än mer fallet, då skolplikten ökas till 8 eller 9 år. Föreskrifter om minimiålder föreslås därför utgå.

I anslutning till ett av skolöverstyrelsen framlagt förslag ämnar de sakkunniga förorda, att varje elev vid avgång från folkskola, sedan skolplikten upphört, skall få slutbetyg, oavsett vilka vitsord eleven förvärvat. Villkoren för avgång före skolpliktstidens definitiva slut kan därför ej knytas till förvärv av slutbetyg. De sakkunniga har framlagt förslag om vilka vitsord, som enligt de sakkunnigas mening bör krävas för att skolplikten skall anses fullgjord. Bestämmelserna härom föreslås gälla för varje skola, där skolplikten må fullgöras. Läroplanerna för dessa skolor företer ej större olikheter än att enhetliga bestämmelser bör kunna tillämpas.

Skolplikten bör givetvis upphöra, om vederbörande vid prövning styrker, att han inhämtat folkskolans lärokurs med ovan angivna vitsord. Bestämmelserna om sådan prövning är avsedda att inflyta i annat kapitel i skolstadgan än det som innehåller bestämmelser om skolplikt.

För elever, som fullgör sin skolplikt i folkskola genom att gå i yrkes-

skola, föreslås skolplikten upphöra, sedan dessa årskurser nöjaktigt genomgått. Det torde få ankomma på skolöverstyrelsen att, om så erfordras, i anvisningar ange innebörden av ordet nöjaktigt.

Nuvarande bestämmelser om befrielse från skolplikt är enligt de sakkunnigas mening för detaljerade. Skälen för befrielse behöver ej specificeras i författning. Det bör vara tillfyllest med en generell möjlighet till befrielse från sista skolåret i åtta- och nioårig folkskola och försöksskola, om eleven samma kalenderår fyller 15 år, allt såvida särskilda skäl föreligger. Beslutanderätten bör kunna anförtros skolstyrelsen.

De nu gällande bestämmelserna om fullgörande av skolplikt i *fortsättningskola* är enligt de sakkunnigas mening alldeles för vidlyftiga. De har därför föreslagit, att dessa bestämmelser skall få en mera koncentrerad utformning utan att några ändringar i sak vidtages.

Den allmänna skolplikten skall enligt de sakkunnigas förslag under alla omständigheter **upphöra** senast med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår eleven fyller 16 år. För elever i sjuårig folkskola skall skolplikten i folkskola upphöra med utgången av den årskurs som slutar det kalenderår eleven fyller 15 år. Beträffande elever i åttaårig folkskola innebär förslaget en ökning av skolpliktstiden med ett år och beträffande fortsättningskolpliktiga elever en minskning med två år.

Rätt att deltaga i obligatorisk undervisning efter skolpliktens slut

De sakkunniga framhåller, att det i icke så få fall händer att elev vid skolålderns slut ej hunnit genomgå alla obligatoriska årskurser. Orsaken kan vara t. ex., att eleven börjat skolan ett år senare än normalt på grund av skolomognad eller att han varit sjuk ett läsår. Oaktat bestämmelser i ämnet saknats, har skoldistriktet som regel låtit sådana elever slutföra sin skolgång, om de så önskat och haft erforderliga förutsättningar.

Med nioårig skola och en maximiålder av 16 år måste praktiskt taget varje uppskov eller försening ett läsår medföra, att lärokursen ej medhinner inom skolpliktstiden, såvida ej eleven börjat vid sex års ålder.

De sakkunniga har ansett det vara av värde, att det i skolstadgan fastslås, att elever har rätt till denna skolgång, om erforderliga förutsättningar för fortsatta studier föreligger.

Tillsynsbestämmelser

De sakkunniga förordar beträffande **skolstyrelsens** skyldigheter, att i skolstadgan endast fastslås, för vilka kategorier styrelsen skall ha tillsyn och ansvar i fråga om skolpliktens fullgörande. Hur denna tillsyn skall verkställas, får bero på lokala bedömanden.

Skolstyrelsen bör ha tillsyn över att skolgången fullgöres av alla skolpliktiga elever i kommunens obligatoriska skolor, oavsett elevernas kyrkobokföringsort. Vidare bör skolstyrelsen kontrollera, att i kommunen kyrkobokförda skolpliktiga, som ej går i kommunens obligatoriska skolor, på annat sätt får föreskriven undervisning.

Beträffande zigenarbarn anser de sakkunniga, att kommunen i enlighet med zigenarutredningens förslag bör vara skyldig taga initiativ till att barnen snarast börjar i kommunens obligatoriska skolor. De sakkunniga föreslår, att en särskild bestämmelse härom intages i författningstexten.

I vårdnadsbarnens skyldigheter anser de sakkunniga att det som ett väsentligt moment ingår att tillse, att barn fullgör författningsskyldig skolplikt. Särskilt stadgande härom skulle därför i och för sig ej erfordras men har föreslagits för att undvika all tvekan.

Nuvarande bestämmelser rörande hämtning och vite har enligt de sakkunnigas uppfattning i stort sett fyllt sitt ändamål, varför endast vissa sakliga och formella jämkningar föreslås. Enligt gällande bestämmelsers ordalag kan hämtning icke ske, om endast barnet men ej vårdnadsbarnet visar tvekan. Då skolplikten nu föreslås generellt utsträckt till 16 års-åldern, föreslås stadgandet omformulerat i detta hänseende.

Beslut om hämtning bör alltid fattas av skolstyrelsen i den kommun, där barnet går i obligatorisk skola, även om barnet är kyrkobokfört i annan kommun. Så torde nu ej vara fallet.

Föreläggande och utdömmande av vite bör överflyttas från länsstyrelsen till länskolnämnden. De sakkunniga har i enlighet med riksdagens uttalande i denna fråga lämnat öppet om hämtning eller vite skall tillgripas som första åtgärd.

Någon motsvarighet till nuvarande föreskrifter om barnavårdsnämnd har de sakkunniga ej medtagit i detta sammanhang, då dessa anses närmast höra hemma under bestämmelserna om elevernas uppförande.

De sakkunniga anser slutligen, att vite och hämtning endast bör kunna komma ifråga beträffande obligatoriska skolor.

Särskilda föreskrifter för arbetsgivare beträffande skolpliktiga barn anser de sakkunniga ej erforderliga, då skolpliktigt är skyldig gå i skola och enskilda arbetsavtal ej kan begränsa denna skyldighet.

Uppgifter från folkbokföringen

De sakkunniga erinrar om att riksdagen 1945 fattade principbeslut om att efterhand som det blev möjligt att överföra rapporteringen av skolpliktiga på länsbyråerna för folkbokföringen, detta skulle ske. Hänsyn skulle därvid tagas till att överföringen inte bara medförde lättnad för pastors-expeditionerna utan även totalt innebar en förenkling av arbetet (Prop. 1945: 282 särsk. utsk. nr 1 s. 143). Vinsten av ett överförande skulle framför allt bli, att man sparade manuellt arbete.

Uppgifterna angående inskrivning och redovisning av värnpliktiga samt rapporteringen av folkpensionärer har numera överförts från pastorsexpeditionerna till länsbyråerna. Länsbyråerna lämnar även uppgifter bland annat till sjukkassorna beträffande dem, som under året uppnår 15 års ålder, och till civilförsvarscheferna beträffande kvinnor, som under året

uppnår 17 års ålder. De sakkunniga anser, att även rapporteringen av skolpliktiga bör kunna ske genom länsbyråerna men framhåller, att en förutsättning härför är, att den årliga rapporten om sjuåringar tillställs kommunerna före den 1 april. Inskrivningen kräver nämligen ett betydande förarbete och skolmognadsprov och andra prov tar även sin tid. I vissa fall torde länsbyråerna ej hinna sända korten till den 1 april. De torde då böra kunna medgivas uppskov någon vecka.

Remissyttranden

Hörda myndigheter och organisationer har i det hela ställt sig positiva till de sakkunnigas förslag eller lämnat det utan erinran. Invändningar mot grundläggande delar har inte rests från något håll. I propositionen har mera väsentliga synpunkter i sak redovisats.

Departementschefen

Departementschefen har anfört i huvudsak följande.

Skolförfattningssakkunnigas förslag i fråga om skolplikt innebär främst en systematisering, koncentration och förenkling av de nuvarande, i olika avseenden oklara och alltför vidlyftiga bestämmelser, som rör skolpliktsförhållandena. Den inom departementet utarbetade författningstexten, vilken som *bilaga 1* torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende, bygger i allt väsentligt på de sakkunnigas utkast och innehåller ett fullständigt detaljförslag. Jag begränsar mig i det följande till vissa huvudpunkter i detta.

På grund av det varierande antalet obligatoriska årskurser inom folkskoleväsendet och nödvändigheten att tills vidare ha kvar fortsättnings-skolan blir regleringen av detta område även enligt föreliggande förslag tämligen omfattande — jag hänvisar till författningsförslaget — och mer komplicerad än om vi redan haft ett för hela riket enhetligt 9-årigt skolväsen. De sakkunniga har visserligen föreslagit, att man skall införa samlingsbegreppet allmän skolplikt, och jag tillstyrker att så sker, men det innebär inte, att man slipper ifrån att tala om å ena sidan skolplikt i folkskola och å andra sidan skolplikt i fortsättningsskola. Genom begreppet allmän skolplikt särskiljer man terminologiskt den för barn i allmänhet gällande skolplikten från sådan skolplikt som åligger vissa kategorier barn, såsom blinda och döva m. fl.

De sakkunniga har avstått från att direkt definiera skolpliktsbegreppet. Det torde emellertid vara lämpligt att inledningsvis klarlägga begreppets innebörd enligt förslaget.

Jag vill då först framhålla, att benämningen skolplikt inte är helt adekvat, eftersom den närmast leder tanken till en skyldighet att gå ett visst antal år i skola. Emellertid är det i första hand fråga om en skyldighet att delta i undervisning för att inhämta ett visst mått av kunskaper i vidaste mening, och för det ändamålet godtages andra sätt än skolgång i vanlig betydelse. Endast sekundärt innebär skolplikt således en skyldighet att

tillbringa så eller så många år i skola eller genomgå ett bestämt antal årskurser.

Det må också påpekas, att uttrycket skolplikt skymmer bort den numera dominerande synpunkten att det för den enskilde föreligger en rätt till grundläggande utbildning, vilket är en förmån som han har anledning att bevaka.

Eftersom begreppet skolplikt har gammal hävd och svårligen kan ersättas med något bättre, bör det bibehållas.

Av vad jag här anfört om begreppet skolplikt följer, att någon fastställd minimiålder för skolpliktstidens slut ej vidare erfordras. De sakkunniga har också föreslagit, att om det styrkes att ett barn inhämtat föreskrivet kunskapsmätt så skall det, oavsett ålder, anses ha fullgjort sin skolplikt. En annan sak är, dels att detta kunskapsmätt allmänt talat skall motsvara resultatet av undervisning under ett visst antal årskurser i den obligatoriska skolan, nämligen sju årskurser jämte fortsättningsskolkurs i kommuner med sjuårig folkskola, åtta årskurser i kommuner med åttaårig obligatorisk folkskola och nio årskurser i kommun med fullt utbyggd försöksskola, dels att kunskapsmättet i regel inhämtas under genomgången av de olika antalen årskurser i den obligatoriska skolan, eftersom barn är skyldigt bevista denna, om ej annan undervisning erhålles. Normalt är således skolplikten fullgjord, då den för eleven högsta obligatoriska årskursen är genomgången och eleven, när det gäller folkskola eller försöksskola, därvid erhållit vitsord av visst slag. Skolplikten får således ett i viss mån varierande innehåll alltefter det obligatoriska skolväsendets utbyggnad i olika kommuner.

Avgörande för den allmänna skolpliktens omfattning för det enskilda barnet föreslås bli antalet obligatoriska årskurser i den kommun där barnet är kyrkobokfört (hemkommunen) eller, om det ej är kyrkobokfört, i vistelsekommunen. De sakkunniga har enligt min mening anfört övertygande skäl för att detta bör gälla som huvudregel. Jag ansluter mig till de sakkunniga på denna punkt och förordar även att det skall finnas möjlighet till undantag genom att länskolnämnden på särskilda skäl skall äga medgiva, att för barn, som går i skola annorstädes än i hemkommunen, antalet obligatoriska årskurser på skolorn skall gälla.

För sådana fall, då antalet obligatoriska årskurser av olika skäl inte hinner genomgå eller föreskrivna vitsord inte kan erhållas före viss ålder, har hittills gällt, att skolplikten likväl skall upphöra och en sådan regel måste självfallet finnas även i fortsättningen. På denna punkt har de sakkunniga emellertid föreslagit sakliga ändringar, vilka innebär en anpassning till den pågående utvecklingen mot 9-årig obligatorisk skola och är av betydelse för den enskilde. Den viktigaste förändringen är, att skolplikten under alla omständigheter skall upphöra med utgången av den årskurs som slutar det kalenderår den skolpliktige fyller 16 år. För den som skall fullgöra skolplikten i fortsättningsskola upphör för närvarande skyldigheten att genomgå fortsättningsskolkurs eller inhämta däremot svarande kunskaper principiellt inte förrän vederbörande fyller 18 år. För denna kategori föreslås således en minskning av skolpliktstiden med två år. Det må dock framhållas, att det är ovanligt med elever i fortsättningsskolan, vilka uppnått 17 års ålder.

Skolplikten i folkskolan upphör för närvarande, även för elever i kommuner med åtta obligatoriska årskurser, senast vid utgången av det läsår,

som utlöper under det kalenderår, då eleven fyller 15 år. För denna kategori höjes skolpliktstiden således med ett år.

I försöksskolorna är gränsen för skolpliktstidens slut för närvarande utgången av det läsår, som slutar det kalenderår eleven fyller 16 år.

Mot den föreslagna maximiåldern för skolgångsskyldighet har från remissmyndigheternas sida inte rests några invändningar. Man skulle möjligen ha kunnat vänta, att en högre ålder skulle ha diskuterats med hänsyn till att varje försening av skolgången, där den omfattar nio obligatoriska årskurser, normalt kommer att medföra att samtliga årskurser inte medhinner inom skolpliktstiden. Spörsmålet har emellertid inte tagits upp och jag ansluter mig också för egen del till meningen, att det inte i något fall bör föreligga skyldighet att gå i skola mer än nio år. Jag förordar alltså de sakkunnigas förslag att maximiåldern för skolgångsskyldighet generellt sättes till 16 år. Å andra sidan finner jag liksom de sakkunniga det vara klart att elev, som inte före skolpliktens upphörande genomgått alla för honom obligatoriska årskurser, skall äga rätt att genomgå återstående sådana kurser, om han har förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Författningsförslaget innehåller i 14 § bestämmelser härom.

Nuvarande bestämmelser om befrielse från skolplikt är mycket detaljerade och anger de olika skäl på vilka befrielse kan ske. Möjlighet att befria elev från skyldighet att inhämta eller försöka inhämta föreskrivet kunskapsmått, innan han uppnår maximiåldern 16 år, bör givetvis finnas även framdeles. De sakkunniga har också i detta avseende föreslagit en enhetlig tidpunkt, nämligen utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller 15 år, dock att beträffande elev i åtta- eller nioårig folkskola och försöksskola befrielse vid denna ålder skulle kunna ske endast från sista skolåret. Befrielsen skall enligt förslaget kunna medgivas av skolstyrelsen, om särskilda skäl är därtill. Med den modifikation att befrielsen skall kunna avse ej endast sista skolåret i åtta- eller nioårig folk- eller försöksskola tillstyrker jag, att den allmänna skolplikten skall kunna upphöra med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår eleven fyller 15 år, förutsatt att skolstyrelsen finner att särskilda skäl för befrielse är förhanden. Det ligger i sakens natur att denna rätt för skolstyrelserna måste användas med stor återhållsamhet.

I fråga om nu gällande tidpunkt för skolpliktens inträde, det kalenderår barnet fyller sju år, har de sakkunniga inte föreslagit någon ändring. Alltjämt föreslås också skola gälla, att rätt att börja i den obligatoriska skolan skall kunna inträda året före eller året efter det då barnet fyller sju år, beroende på dess skolmognad. Beslutanderätten bör i detta avseende, såsom de sakkunniga förordat, ligga hos skolstyrelsen.

Jag vill i detta sammanhang framhålla det stora ansvar som åvilar den som har att ta ställning till huruvida ett barn skall äga börja skolan före skolpliktens inträde eller ej. Misstag i fråga om skolmognaden kan nämligen få svåra följder för barnet, varför det gäller att på allt sätt försöka gardera sig mot att barn beredes en för tidig skolgång. Prövningen skall därför enligt förslaget till bestämmelser härom alltid avse såväl den fysiska som psykiska mognaden hos barnet och endast om den ger till resultat, att barnet väl fyller förutsättningarna att börja skolgången före sjuårsåldern, skall sådant medgivande lämnas. Hänsyn skall därvid endast tagas till vad som är det för barnet lämpligaste och bästa. Någon rätt för vårdnadshavare att få barn intaget i obligatorisk skola före skolpliktens inträde

föreslår de sakkunniga inte. En ovillkorlig sådan rätt föreslås däremot inträda i och med höstterminens ingång det år barnet fyller sju år, förutsatt att intagning i skolan äger rum det året. Ett barn skall således inte kunna hindras från att börja sin skolgång, även om det vid prövning konstateras, att denna borde uppskjutas på grund av bristande skolmognad. I detta senare fall torde ansvaret för om barnet skall börja skolan eller ej liksom hittills helt få vila på vårdnadshavaren. Jag vill här dock understryka skolmognadsklassernas betydelse.

I anslutning till vad jag nu sagt om barns intagning i skola, vill jag framhålla, att jag i motsats till de sakkunniga anser, att samma krav på uppnådd skolmognad som samhället ställer för att underårigt barn skall få börja i obligatorisk skola också skall gälla beträffande rätt för barnet att börja i enskild skola, i den mån det är fråga om årskurs, som motsvarar första eller högre årskurs i den obligatoriska skolan. Författningsförslagets åttonde paragraf innehåller bestämmelser härom, vilka innebär, att den kommunala skolstyrelsen skall ansvara för att skolmognad konstaterats föreligga, på samma sätt som om det gällt inträde i obligatorisk skola. Företes inte bevis härom, skall enskild skola inte äga mottaga barn, som ej är skolpliktigt.

I övrigt har jag ingen erinran mot vad de sakkunniga föreslagit rörande enskild skola. Skolöverstyrelsens uppfattning att länskolnämnd och inte skolstyrelse bör godkänna sådan skola, kan jag inte dela, då det här är fråga om beslut av sådan skolorganisations innebörd att de naturligt ansluter sig till den lokala skolstyrelsens allmänna uppgifter.

De sakkunniga har ansett, att skolplikten skall kunna fullgöras, förutom i obligatorisk skola, allmänt läroverk, högre kommunal skola eller allmänt gymnasium, jämväl i annan offentlig skola eller särskilt godkänd eller statsunderstödd enskild skola, även om kursinnehållet i sådan skola endast »väsentligen» motsvarar det i de reguljära offentliga skolorna och avvikelser föranledes av att undervisningen bygger på en annan religiös eller filosofisk övertygelse än som ligger till grund för det svenska skolväsendet i allmänhet. De sakkunniga hänvisar beträffande detta sitt ställningstagande till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna, vilken ratificerats av Sverige. Jag ansluter mig i detta avseende helt till de sakkunnigas mening även såtillvida att uttrycket »väsentligen motsvarar» inte bör tolkas rigoröst.

Av vad jag förut sagt om skolpliktsbegreppets innebörd följer, att enskild undervisning, i hemmet eller annorstädes, liksom för närvarande skall kunna väljas som alternativ till skolundervisningen. I anslutning till de sakkunnigas förslag förordar jag, att skolpliktigt barn, som beredes enskild undervisning, av skolstyrelsen skall kunna befrias från skyldighet att gå i skola.

Såsom förutsättning för befrielse har de sakkunniga föreslagit, att den enskilda undervisningen skall kunna karakteriseras som tillfredsställande. Jag anser detta krav vara för obestämt och förordar, att befrielse från skolgång endast skall medges om barnet enskilt kan anses erhålla undervisning, vilken väsentligen motsvarar den som lämnas i obligatorisk skola eller annan skola, i vilken skolplikten författningsenligt kan fullgöras. Anspråk på att barnet skall bibringas mot skolundervisningen svarande färdigheter i övningsämnen såsom gymnastik och slöjd kan inte gärna ställas. Även i fråga om den enskilda undervisningen bör således gälla vad

jag nyss framhöll och på då anförda skäl, nämligen att »väsentligen motsvarar» inte skall tolkas rigoröst.

En viss kontroll över enskilt undervisade barn har hittills kunnat utövas genom att skolstyrelsen ägt låta pröva barnets kunskaper vid särskilt anordnade förhör inför av styrelsen utsedd lämplig person. Någon ändring i sak på denna punkt har de sakkunniga inte föreslagit. Jag finner det också för egen del nödvändigt att denna kontrollmöjlighet består och att barn, som befinner sig inte erhålla tillfredsställande undervisning, skall åläggas skolgång. Hur eller med vilka tidsintervaller kontrollen skall utövas anser jag inte behöva närmare regleras utan böra överlämnas åt skolstyrelsens bedömning från fall till fall.

Över skolstyrelsebeslut, som innebär vägran att befria barn från skolgång eller åläggande för barn som erhållit sådan befrielse, att påbörja skolgång därför att den enskilda undervisningen vid prövning befunnits otillfredsställande, skall besvär på sakliga grunder kunna anföras hos länskolnämnden. Dylik besvärsmöjlighet föreligger för närvarande inte i motsvarande fall, vilket är en olägenhet, som således kommer att undanröjas genom den nya skolstadgans tillkomst.

Innan jag lämnar frågorna om skolpliktens omfattning och dess fullgörande, vill jag dröja något vid de intellektuellt normalbegåvade men genom sjukdom eller lyte handikappade barnens skolgång. De sakkunniga har framhållit, att det betraktelsesättet alltmer vunnit inbrott, att det föreligger en rätt till utbildning och ej endast en skyldighet att underkasta sig sådan. Jag anser det riktigt, att denna rätt slås fast på det sätt som framgår av författningsförslagets 2 §. Det sägs där, att varje skolpliktigt barn äger rätt att erhålla undervisning i obligatorisk skola och är skyldigt att delta i sådan, om inte annat följer av vad som senare föreskrives. Bland dem som därvid undantages måste de sjuka eller lytestyngda barnen finnas. För dem föreslås i 10 § skola gälla, att de är skyldiga delta i annan för dem lämpad undervisning, som beredes genom det allmänna försorg. Så långt är allt gott och väl, men tyvärr saknas ännu bestämmelser om att undervisning för sjuka barn eller barn med lyte verkligen skall ordnas genom det allmänna försorg eller bekostas med allmänna medel. Socialstyrelsen, tjänstemännens centralorganisation och målsmännens riksförbund har pekat på denna brist i lagstiftningen, vilken enligt min mening snarast bör avhjälpas. Jag är inte beredd att nu föreslå generella åtgärder härför med hänsyn till att skolöverstyrelsen den 13 januari 1956 fått i uppdrag att i samråd med medicinalstyrelsen verkställa översyn över de på ifrågakommande område gällande bestämmelserna och inkomma med de förslag, vartill översynen kan ge anledning. I avvaktan på prövningen av överstyrelsens förslag torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter framställning meddela bestämmelser för varje särskilt fall, där speciella föreskrifter kan befinnas påkallade.

Beträffande kommuns skyldigheter gentemot skolpliktiga barn har de sakkunniga föreslagit, att nu gällande huvudregel att kommun är skyldig att anordna obligatorisk undervisning för i kommunen kyrkobokförda barn skall bibehållas.

Då det relativt ofta händer, att kyrkobokföringsort och vistelseort för skolpliktigt barn ej sammanfaller, har de sakkunniga ansett det nödvändigt med särskilda bestämmelser om vad som skall gälla i sådana fall. Vad de sakkunniga därvid föreslår synes nära ansluta sig till redan tilläm-

pad praxis. Innebördens är i korthet att det skall åligga kommun, i vilken barnet vistas utan att vara där kyrkobokfört, att sörja för barnets undervisning, om hänsynen till barnets bästa kräver det. De sakkunniga har som exempel angivit fall då sådan skyldighet föreligger och de har upptagits i 3 § a)—d) i författningsförslaget. Jag delar de sakkunnigas uppfattning att inskränkning i princip inte bör göras i föräldrarnas rätt att välja uppehållsort för barnet. Att uppställa särskilda krav i fråga om arten eller styrkan av de motiv, som ligger bakom val av vistelseort för barnet och först efter prövning därav medge skolgång i vistelsekommunen finner jag helt uteslutet. Däremot kan det naturligtvis diskuteras, om kommun skall vara skyldig att i större utsträckning i sina skolor mottaga i kommunen icke kyrkobokförda barn utan ersättning. Vid remissbehandlingen har från några håll hävdats, att det med en sådan bestämmelse i vissa fall skulle kunna bli betungande för en mottagande mindre kommun, exempelvis om en större stad dit förlägger ett barnhem och kommunen blir skyldig att anordna undervisning för de skolpliktiga barnen på hemmet.

Sådana fall kan naturligtvis tänkas uppkomma, men detta förhållande är enligt min mening inte skäl nog att frångå de sakkunnigas uppfattning att rätt till ersättning inte skall föreligga. Det skulle nämligen stöta på praktiska olägenheter av betydande omfattning att hålla reda på, uträkna och utkräva olika belopp, ofta av absolut taget ringa storlek och i regel helt utan betydelse för kommunernas ekonomi. Skulle undantagsvis det motsatta förhållandet vara för handen, torde överenskommelser kommunerna emellan, liksom nu sker, kunna träffas utan särskild föreskrift därom. Vidare torde, som skolöverstyrelsen påpekat, ersättningsfrågan, där så erfordras, kunna lösas genom länskolnämndens medverkan.

I enlighet med zigenarutredningens förslag har skolförfattningssakkunniga förordat, att kommun ålägges att mottaga skolpliktiga barn från ambulerande zigenarfamiljer i sin obligatoriska skola, även om de ej är kyrkobokförda i kommunen. Häremot har från remissinstansernas sida inte rests några invändningar, men kommunförbunden har framhållit, att ekonomisk gottgörelse till kommun, som mottager dylikt barn, många gånger torde vara en förutsättning för att förslaget skall mötas med förståelse ute i kommunerna.

Med anledning av detta uttalande vill jag först erinra om att det enligt zigenarutredningens beräkning finns omkring ett hundra ambulerande skolpliktiga zigenarbarn i riket. Utredningen föreslog en ersättning till kommun, som mottog zigenarbarn, av en krona för läsdag och elev, även om barnet vore kyrkobokfört i kommunen. Om samtliga hundra barn ginge i skola beräknades hela den årliga kostnaden till drygt 21 000 kronor. Med hänsyn till att inte alla barn kunde antagas komma att bevista skolan och i åtskilliga fall bevisandet endast skulle komma att omfatta en del av läsåret, uppskattade utredningen kostnaden till 10 000 kronor. Det rör sig således om ett mycket ringa antal barn och om ersättningar av mycket blygsam omfattning. Med hänsyn dels härtill och dels till de åtgärder som nyligen vidtagits för att förenkla statsbidragsgivningen till kommunerna, framför allt på skolväsendets område, där en så väsentlig del av kostnaderna redan täckes av statsmedel, anser jag inte att några särskilda statsbidrag av nu diskuterat slag bör komma ifråga.

När det gäller bestämmelserna rörande tillsyn över att barn fullgör sin skolplikt och dylikt vill jag framhålla, att jag anser reglerna om vitesföre-

läggande och hämtning av barn till skolan genom polismyndighets försorg böra få en annan utformning än de sakkunniga föreslagit. Tyvärr torde det inte vara lämpligt att helt borttaga möjligheten att påkalla polisiära ingripanden mot skolpliktiga barn för att genomdriva skolpliktens fullgörande. Det bör emellertid av bestämmelserna härom klart framgå, att sådant ingripande är en yttersta nödfallsutväg, och att den i princip bör tillgripas endast då utebliven skolgång beror på inställningen hos den som har barnet i sin vård. Jag utgår nämligen ifrån att i sådana fall, där ett barn inte kan förmås att gå i skola trots att medicinsk och psykologisk sakkunskap gjort vad den kan, där är skolgång med polisens hjälp som regel meningslös och andra åtgärder, som faller utanför skolans område, erforderliga.

Enligt min mening bör det vidare nu stadgas att föreläggande att vid vite hålla eleven i skolan och utdömande av vite som regel skall föregå beslut om hämtning med biträde av polis. Först om sådant föreläggande och utdömande visat sig verkningslöst, eller om eljest synnerliga skäl föreligger, bör polishämtning kunna ske. De sakkunniga har föreslagit, att vitesföreläggande och utdömande av vite i fortsättningen skall ankomma på länskolnämnden i stället för på länsstyrelsen, medan biträde av polismyndighet för hämtning av elev skulle kunna påkallas av skolstyrelsen. Vad de sakkunniga föreslagit beträffande länskolnämnd finner jag lämpligt. Jag förordar emellertid, att även fråga om polishämtning skall prövas av länskolnämnden, eftersom detta är en åtgärd, som naturligen synes böra ankomma på denna instans. Förlägges beslutanderätten där, markeras också klarare att det är fråga om en undantagsåtgärd.

I anslutning till riksdagens beslut år 1945 att rapporteringen av skolpliktiga, efterhand som det blev möjligt, skulle överflyttas på länsbyråerna för folkbokföringen, har de sakkunniga föreslagit, att så nu sker. Häremot har jag ingen erinran, då enligt vad statistiska centralbyrån i sitt remissyttrande uttalat, några hinder av teknisk art inte möter för en reform av detta slag och kostnadsökningarna för statsverket beräknats bli helt obetydliga.

Skolhälsovård

Beträffande de nuvarande förhållandena på skolhälsovårdens område, vilka i sak endast i mycket obetydlig utsträckning beröres av nu förevarande förslag, torde få hänvisas till Kungl. Maj:ts proposition.

Skolhälsovården och 1957 års statsbidragsreform

I sitt år 1956 framlagda betänkande »Förenklad statsbidragsgivning» (SOU 1956: 8) föreslog allmänna statsbidragsutredningen, att ett antal utgående statsbidrag skulle indragas. Det bidragsbelopp, som kommunerna genom indragningen kunde beräknas komma att förlora, skulle i stället tillföras kommunerna genom i motsvarande mån ökat statsbidrag till avlöning av lärare.

Till de bidrag, som genom detta förfarande skulle komma att indragas, hörde bland annat bidragen till hälsovården vid folk- och småskolor och till arvoden till skolläkare m. m. vid högre folkskolor (KK 1944: 585) samt till hälsovården vid kommunala flickskolor, kommunala realskolor och prak-

tiska kommunala realskolor (KK 1944: 584). Indragningen av det förstnämnda bidraget motiverades av utredningen med att den ifrågavarande verksamheten företedde en jämn utbredning i landets kommuner. De båda bidragen till hälsovården vid högre kommunala skolor kunde avlösas med hänsyn till deras ringa betydelse för kommunernas ekonomi (betänkandet s. 39).

I fråga om behovet av författningsbestämmelser rörande skolhälsovården, sedan statsbidraget indragits, uttalade utredningen, att även om betydelsen av skolhälsovård allmänt torde inses av de kommunala förtroendemännen, det syntes utredningen principiellt motiverat, att föreskrifter av tvingande natur meddelades. I samband med indragning av bidragen till skolhälsovård borde därför till gällande föreskrifter, varigenom respektive skolform närmare reglerades, fogas bestämmelser om skyldighet för vederbörande skolas huvudman att vidtaga erforderliga anordningar för en tillfredsställande skolhälsovård.

I remissvaren över statsbidragsutredningens betänkande av år 1956 var det i första hand *skolöverstyrelsen*, som uppehöll sig vid frågan om lämpligheten att indraga bidragen till skolhälsovård. Överstyrelsen, som i sin argumentering utgick från frågan om vissa bidrags betydelse ur stimulanssynpunkt, ansåg, att bidragen till hälsovården vid folk- och småskolor tills vidare borde bibehållas.

Invändningar mot indragning av bidragen till skolhälsovården gjordes även i remissyttrandena från fyra folkskolinspektörer, länsstyrelsen i Värmlands län, Örebro stad och Sveriges skolkamerala förening.

Departementschefen anslöt sig i propositionen 1957: 112 till statsbidragsutredningens förslag beträffande bidragen till skolhälsovård (s. 51). Mera allmänt uttalade han bland annat följande rörande bidrag, som skulle indragas.

Den kommunala verksamheten befinner sig i ständig utveckling. Ekonomisk stimulans från statens sida behöver inte vara en förutsättning för att kommunerna skall vidtaga önskvärda nya åtgärder. Gentemot de invändningar mot avlösning av ett antal statsbidrag, som remissinstanserna i viss utsträckning gjort, bör även framhållas, att behovet av erforderlig inspektion och rådgivning kommer att tillgodoses också efter en reform, även om detta icke sker i samband med statsbidragsgivningen. Likaså bör erinras om att garantier även i fortsättningen kommer att finnas för verksamhetens behöriga upprätthållande (s. 48).

Beträffande bland annat förslaget att skolhälsovården borde göras till en obligatorisk uppgift för vederbörande kommun, anslöt departementschefen sig i huvudsak till utredningen. Efter att vidare ha uttalat, att det vore lämpligt, att spörsmålet om de ändringar och tillägg till skolförfattningarna, som påkallades av statsbidragsreformen, behandlades av den inom ecklesiastikdepartementet pågående författningsrevisionen på skolväsendets område, framhöll han följande.

Erinras bör, att det här huvudsakligen gäller författningar vilka utfärdas av Kungl. Maj:t i administrativ ordning. Jag vill emellertid understryka det i och för sig självklara förhållandet, att författningsarbetet i fråga icke kan medföra att kommunerna utan riksdagens medverkan åläggas nya uppgifter eller nya ekonomiska förpliktelser. I den mån bestämmelser om dylika ålägganden anses erforderliga — exempelvis på skolhälsovårdens område — torde förslag i ämnet få föreläggas 1958 års riksdag (s. 92).

Statsbidragsutredningen hade föreslagit, att kommun, som efter det nya

statsbidragssystemets införande icke frivilligt följde de normerande bestämmelserna för en tidigare särskilt statsunderstödd verksamhet, skulle kunna föreläggas vite. I detta hänseende gick Kungl. Maj:ts förslag i annan riktning. Enligt propositionen borde som påtryckningsmedel mot tredskande kommun i stället viss del av det nya schematiskt beräknade bidraget kunna innehållas (s. 95).

Riksdagen fattade beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (SU 1957: 91; Rskr 239).

Skolförfattningssakkunnigas förslag

En revision av bestämmelserna om skolhälsovården vid det obligatoriska skolväsendet och vid högre kommunala skolor är som förut antytts nödvändig på grund av den vid 1957 års riksdag beslutade statsbidragsreformen. Även bortsett härifrån har emellertid de sakkunniga haft anledning att gå in på denna författningsreglering i samband med den allmänna översyn av skolförfattningarna, som föranledes av skolstyrelse-reformen. Därvid har även andra skolformer kommit med i bilden, nämligen allmänna läroverk, statliga och kommunala allmänna gymnasier, kommunala handelsgymnasier och kommunala yrkesskolor. Det är påfallande, att den statliga regleringen av skolhälsovården ganska mycket varierar för de olika skolformerna. Handelsgymnasier och yrkesskolor saknar sålunda helt statligt reglerad hälsovård; i yrkesskolstadgan förutsättes dock, att skolläkare kan finnas. Vad övriga här berörda skolformer angår föreligger med hänsyn till regleringens sakliga innehåll en bestämd skillnad mellan å ena sidan folkskolor, försöksskolor och högre folkskolor samt å andra sidan allmänna läroverk och övriga högre kommunala skolor. De viktigaste olikheterna torde bestå i att allmänna läkarundersökningar skall förekomma med tätare mellanrum inom den senare gruppen skolor och att läkarmottagning för eleverna i allmänhet skall hållas en gång i veckan — något som saknar motsvarighet i bestämmelserna för det obligatoriska skolväsendet.

De sakkunniga har vid sitt arbete med skolstadgorna i flera fall funnit det lämpligt att söka åstadkomma större enhetlighet och bättre möjligheter till samordning de olika skolformerna emellan. Givetvis finns även på skolhälsovårdens område utrymme för sådana initiativ. De sakkunniga har ansett det särskilt önskvärt, att den nya skolstyrelsen, som skall ha det samlade ansvaret för skolväsendet i kommunen, också får möjligheter att samordna den skolhygieniska verksamheten vid skolorna under styrelsens förvaltning. Därvid har bland annat den tanken framkommit, att det skulle vara till fördel för skolhälsovården, om den finge en och samma huvudman över hela linjen — d. v. s. om skolhälsovården gjordes till en kommunal uppgift även vid de allmänna läroverken och övriga statliga skolformer. Att föreslå en dylik omläggning eller i övrigt ingå på en saklig

omprövning av skolhälsovården har de sakkunniga emellertid ansett falla utom ramen för sitt uppdrag. Det torde i stället få ankomma på skolöverstyrelsen att angripa dessa problem i samband med den utredning rörande förebyggande hälsovård vid samtliga förekommande skolformer, som överstyrelsen anbefallts att verkställa. De sakkunniga har därför sett som sin uppgift att endast utarbeta förslag till sådana ändringar av bestämmelserna om skolhälsovård, som påkallas av statsbidragsreformen, och att i anslutning därtill i vissa detaljer förorda lösningar, som betingas av intresset att åstadkomma enhetlighet och samordning. Med hänsyn till skolöverstyrelsens pågående utredning kan den reglering, som nu föreslås, väntas bli gällande endast för ganska begränsad tid.

Såsom förutsattes redan under förarbetena till statsbidragsreformen bör skolhälsovården nu generellt göras till en obligatorisk uppgift för de skolors huvudmän, till vilka särskilt statsbidrag till skolhälsovård icke vidare skall utgå. Vad angår folkskolor, försöksskolor, högre folkskolor och praktiska kommunala realskolor innebär detta formellt sett ett nytt åläggande för kommunerna. I realiteten torde skillnaden emellertid icke bli stor eftersom kommunerna känner ett starkt ansvar för skolhälsovården och endast i mycket få fall underlåtit att anordna sådan. Vidare skall compensation för de indragna särskilda statsbidragen till skolhälsovård enligt det nya statsbidragssystemet utgå i form av ökat bidrag till lärarlönerna.

De sakkunniga utgår ifrån att den förut påtalade skillnaden i regleringens sakliga innehåll mellan å ena sidan folkskolor, försöksskolor och högre folkskolor och å andra sidan bland annat de övriga högre kommunala skolorna måste i huvudsak bestå, åtminstone tills vidare. En genomgripande reform i detta hänseende torde icke kunna genomföras utan ingående prövning av möjligheterna att erhålla ökat antal skolläkare och skolsköterskor.

Enligt de sakkunnigas mening finns nu ej skäl föreslå, att skolhälsovården vid fortsättningsskola regleras genom statliga bestämmelser.

I fråga om de högre kommunala skolorna har de sakkunniga föreslagit, dels att gränsen för anställande av skolsköterska vid kommunal realskola och praktisk kommunal realskola skall sänkas från minst 150 elever till minst 100 elever, dels ock att läkarmottagning ej skall behöva hållas mer än varannan vecka vid nämnd skola om den har mindre än 100 elever. De sakkunniga har, med hänsyn till att talet 100 gäller vid läroverken och någon gräns ej alls angivits för de kommunala flickskolorna, ansett att det i enhetlighetens intresse bör vara en för de nu nämnda skolorna gemensam gräns i detta avseende.

Ett väsentligt allmänt syfte med statsbidragsreformen är att vidga kommunernas inflytande. Olägenheterna av den nuvarande statliga detaljregleringen genom speciella statsbidragsvillkor har ofta framhållits. Enligt de sakkunnigas mening finns även på skolhälsovårdens område ett icke obetydligt utrymme för ökad kommunal bestämmanderätt. De nya bestämmelserna bör kunna göras ganska kortfattade och endast fastslå grundlinjerna för verksamheten. Råd och anvisningar rörande skolhälsovården bör liksom hittills meddelas av skolöverstyrelsen, men överstyrelsen skall icke därigenom kunna ålägga kommunerna några nya förpliktelser. Länskolnämndernas befattning med skolhälsovården torde få upptagas till behandling i annat sammanhang.

De sakkunniga understryker slutligen att den nuvarande regleringen genom statsbidragsvillkor av kommunalt anställda skolläkares och skolköterskors avlöningsförhållanden helt kommer att bortfalla.

Enligt de grunder, som nu angivits, har de sakkunniga utarbetat förslag dels till bestämmelser om skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet, dels till bestämmelser om skolhälsovård vid högre kommunala skolor. Dessa bestämmelser är avsedda att ingå som kapitel i nya skolstadgor.

De sakkunniga har också framlagt vissa förslag rörande skolhälsovården vid allmänna läroverk, kommunala gymnasier och försöksgymnasier m. m. av i huvudsak följande innehåll.

Enligt de sakkunnigas mening bör läroverksstadgans bestämmelser om skolhälsovård i stort sett kunna bibehållas oförändrade. Vissa detaljändringar anser de sakkunniga dock påkallade. Liksom vid andra skolor under skolstyrelsens förvaltning bör det ankomma på styrelsen att bestämma tid och plats för läkarmottagning (§ 158 1 mom. b). Skolläkares årsberättelse bör insändas även till länskolnämnden (§ 158 1 mom. p). Vidare bör bestämmelser om tillsättning, tjänstledighet, vikariat och avsked även för läroverkens skolläkare och skolköterskor meddelas i allmänna skolstadgan. Läroverksstadgans bestämmelser i dessa delar bör därför utgå (jfr §§ 157 och 189).

Som tidigare framhållits bör man räkna med att skolhälsovården vid de allmänna läroverken alltjämt kommer att bli en statlig uppgift till skillnad från hälsovården vid det obligatoriska skolväsendet och högre kommunala skolor. Till sin utformning torde läroverkens hälsovård liksom hittills komma att nära överensstämma med de högre kommunala skolornas men avvika från det obligatoriska skolväsendets.

Dessa olikheter medför vissa problem i de fall, då samma skolenhet består av en statlig och en kommunal del, alltså kombinationen allmänt läroverk och kommunalt gymnasium samt kombinationen försöksskolas högstadium och statligt gymnasium.

Vad först beträffar *allmänt läroverk och kommunalt gymnasium* så skall de elever, som tillhör gymnasiet, åtnjuta samma förmåner, som tillkommer lärjungarna å gymnasiet vid de allmänna läroverken. I detta hänseende gäller således läroverksstadgans bestämmelser för skolans båda delar. På grund av olikheten i huvudmannaskap föreligger däremot ej någon enhetlighet i fråga om organiserandet av hälsovården.

I samband med enhetsskolans framväxt kommer realskoledelen av högre allmänt läroverk helt eller delvis att ersättas av försöksskolas högstadium. I vissa fall samordnas därvid högstadiet med statligt gymnasium. Härigenom uppkommer således en skola, bestående av *försöksskolas högstadium och statligt gymnasium*. På sådant sätt organiserade skolor, där den statliga delen utgöres av försöksgymnasium, förekommer läsåret 1957/58 på tre orter, nämligen Kärrtorp, Lundby och Nederkalix. Enligt preliminära uppgifter för höstterminen 1957 uppgår elevantalet vid dessa skolor till sammanlagt cirka 1 800, varav 245 vid försöksgymnasiet. Härutöver har i Linköping och Sundsvall ett mindre antal avdelningar av försöksskolans högstadium förlagts till de allmänna läroverken.

För hälsovården vid de här berörda skolornas båda delar gäller bestämmelserna för enhetsskolans högstadium respektive för allmänna läroverk. Härigenom uppkommer skillnader i fråga om hälsovårdens sakliga innehåll. Genom det skilda huvudmannaskapet uppstår därjämte vid organiserandet

av skolhälsovården problem av samma art som föreligger för skolor, som består av allmänt läroverk och kommunalt gymnasium.

Uppdelningen av hälsovården på statlig och kommunal huvudman torde i många fall medföra oklarhet om vilka regler, som bör följas vid utformningen av verksamheten. Även om de praktiska anordningarna genom samarbete mellan olika myndigheter kan lösas på ett ändamålsenligt sätt, torde likväl det administrativa bestyr, som uppkommer för hälsovårdens ordnande, bli onödigt omfattande på grund av att såväl statliga som kommunala myndigheter måste inkopplas i många fall.

Behovet av att hälsovården vid de berörda skolorna anordnas efter enhetliga bestämmelser har understrukits av bland andra skolöverläkaren. En sådan enhetlighet skulle kunna åstadkommas genom att kommunen ålades att svara för hälsovården även vid den statliga delen av skolan. Alternativt härtill är en helt statlig hälsovård enligt bestämmelserna i Ls.

Vad först gäller kombinationen allmänt läroverk och kommunalt gymnasium torde helt övervägande skäl tala för att hälsovården organiseras i enlighet med läroverksstadgans bestämmelser. Ett starkt skäl härför är, att elevantalet vid det allmänna läroverket genomgående är väsentligt större än vid det kommunala gymnasiet. Härtill kommer, att gymnasiet efter i regel ganska kort tid förstatligas, varvid bestämmelserna i Ls under alla förhållanden blir tillämpliga på skolan.

Skulle de nuvarande relationerna i fråga om elevantal läggas till grund för bedömande av hur hälsovården skall organiseras vid skola, som består av enhetsskolans högstadium och statligt gymnasium, borde en kommunalt ordnad hälsovård ligga närmast till hands. Det bör dock framhållas, att de elevantal, som angivits i det föregående, avser skolor, där gymnasiet är under uppbyggnad. Längre fram torde differensen mellan elevantal vid den kommunala och statliga delen av skolorna bli väsentligt mindre. Sannolikt kommer gymnasiet att i vissa fall bli den dominerande delen av skolan. Beaktas därutöver önskvärdheten av enhetlighet liksom av att statligt organiserad hälsovård torde möjliggöra en högre standard med tätare läkarundersökningar, synes även vid skolor av detta slag utvägen att organisera hälsovården enligt bestämmelserna för allmänna läroverk böra väljas.

Att hälsovården vid de här berörda skolorna *organiseras* i enlighet med bestämmelserna i Ls innebär att skolans hela elevantal lägges till grund för bestämmande av tjänstgöring samt för fastställande av arvoden. Utbetalningen av löner och ersättningar kommer att ske gemensamt för hela skolan.

Då det gäller *kostnaderna för löner och arvoden* åt skolläkare och skol-sköterska, skulle en ur förenklingssynpunkt tilltalande lösning erhållas, om någon uppdelning icke behövde ske utan staten övertog kostnaderna i dess helhet. Detta skulle emellertid medföra något ökade kostnader för statsverket. En väsentligare invändning mot statligt övertagande av kostnaderna kan emellertid göras, om man beaktar utformningen av det nya statsbidragssystemet för obligatoriska skolor. Detta skulle nämligen medföra, att kommunerna, om staten övertog kostnaderna för hälsovården vid högstadier med anknytning till statligt gymnasium, i viss utsträckning skulle få dubbel kompensation för det indragna bidraget till hälsovården.

De anförda synpunkterna leder till att kommunen bör svara för en del av kostnaderna för ersättningar åt skolläkare och skol-sköterska beträffande skolor, i vilka högstadium och statligt gymnasium ingår. För åstadkommande av enhetlighet bör även vid skolor med kommunalt gymnasium en fördelning av kostnaderna ske.

För fördelningen av kostnaderna kan givetvis olika principer tänkas. Den mest rättvisande torde vara, att kostnaderna fördelas i proportion till elevantalet vid de olika delarna av skolan viss angiven tidpunkt, exempelvis den 15 september, under läsåret.

Är kommunalt gymnasium anknutet till kommunal realskola synes det naturligt att bestämmelserna om skolhälsovård vid högre kommunala skolor blir gällande för hela läroanstalten.

Remissyttranden

Följande myndigheter och organisationer har inkommit med yttranden över de sakkunnigas förslag rörande skolhälsovården, nämligen *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *medicinalstyrelsen*, *stadsförbundet*, *landstingsförbundet*, *statstjänstemännens riksförbund* samt *målsmännens riksförbund*. Endast mot detaljer i förslagets utformning har erinringar riktats och de torde ej behöva redovisas här. Åtskilliga synpunkter på skolhälsovårdens organisation har framförts. De är dock av den art, att de bör upptagas i anslutning till den pågående utredningen av denna fråga och saknar således relevans i detta sammanhang.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

De sakkunnigas förslag om revision av gällande bestämmelser rörande skolhälsovården innebär inte några väsentliga förändringar och har inte heller till syfte att skapa från ren hälsovårdssynpunkt förbättrade förhållanden. Förslag i sistnämnda riktning torde, om det befines erforderligt, komma att framläggas i den utredning rörande hälsovården vid skolväsendet i dess helhet, som skolöverstyrelsen 1956 fått uppdrag att göra i samråd med åtskilliga andra myndigheter. Med hänsyn till att utredning sålunda pågår, kan den reglering av förhållandena som de sakkunniga nu föreslår antagas inom kort behöva bli föremål för ändringar. De sakkunniga har därför också begränsat sin uppgift till att föreslå sådana ändringar av nuvarande bestämmelser, som påkallas av 1957 års statsbidragsreform och i anslutning härtill förordat vissa lösningar, som gör det möjligt för de lokala skolmyndigheterna att samordna skolhälsovården mellan olika, under styrelsen lydande skolformer. Det kommunala inflytandet på området har ansetts böra få större utrymme än tidigare och därför har de sakkunniga föreslagit, att bestämmelserna göres tämligen kortfattade och endast fastslår grunderna för verksamheten.

Den utgångspunkt, de sakkunniga sålunda valt för sitt arbete i denna del, finner jag helt riktig. Att i detta sammanhang, genom en ändring av författningsbestämmelserna, försöka utjämna olikheterna mellan hälsovården vid å ena sidan folkskoleväsendet och de högre folkskolorna och å andra sidan vid övriga högre kommunala skolor och allmänna läroverk eller i övrigt skapa gynnsammare betingelser för skolhälsovården, skulle med säkerhet inte ge något nämnvärt resultat, eftersom en genomgripande ändring av nuvarande förhållanden förutsätter bättre tillgång, i synnerhet

på landsbygden, av läkare och sköterskor med möjligheter att ägna sig åt skolhälsovårdande uppgifter.

Förslagets viktigaste innebörd är, att skolhälsovården göres till en obligatorisk uppgift för huvudmännen för det obligatoriska skolväsendet, högre folkskolor och praktiska kommunala realskolor. Förändringen är emellertid nästan enbart formell och från saklig synpunkt av ringa betydelse, eftersom de kommunala myndigheterna visat sig känna ett starkt ansvar för skolhälsovården och endast i försvinnande få fall underlåtit att ordna sådan.

Det må också framhållas, att ställning i princip till denna fråga togs redan då riksdagen i fjol fattade beslut om grunder för en förenklad statsbidragsgivning. De sakkunnigas förslag är sålunda närmast att betrakta som den nödvändiga konsekvensen av ett redan inträtt läge.

Ett beslut om obligatorisk skolhälsovård för de nu ifrågavarande skolorna medför generellt sett inga kostnadsökningar för kommunerna, då bidrag för ändamålet är inräknat i bidraget till löner åt lärare i folkskolan respektive vid de högre kommunala skolorna. Ett genomförande av förslagen rörande sänkning av gränsen från 150 elever till 100 vid kommunal realskola och praktisk kommunal realskola för anställande av skolsköterska samt för begränsning av läkarmottagning för eleverna till varannan i stället för varje vecka skulle emellertid leda till att skolsköterska komme att finnas vid ytterligare några realskolor och att läkarmottagningar för eleverna i ytterligare några fall skulle hållas varje i stället för varannan vecka samt medföra vissa ehuru obetydliga kostnadsökningar. Då jag delar de sakkunnigas uppfattning att det är önskvärt, att enhetliga bestämmelser i dessa avseenden blir gällande för de kommunala flickskolorna, de kommunala realskolorna och de praktiska kommunala realskolorna inbördes och att bestämmelserna blir desamma som vid de allmänna läroverken, förordar jag den av de sakkunniga föreslagna ändringen.

De sakkunnigas förslag i övrigt rörande bestämmelser om skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet och de högre kommunala skolorna har inte givit mig anledning till erinringar. Inom departementet utarbetade förslag till författningstexter, avsedda att inflyta i blivande skolstadgor för det obligatoriska skolväsendet respektive de högre kommunala skolorna, torde få fogas som *bilagor 2* och *3* till statsrådsprotokollet i detta ärende.

De sakkunnigas förslag att bestämmelserna om hälsovård vid de allmänna läroverken, de kommunala gymnasierna och försöksgymnasierna ändras så, att den lokala skolstyrelsen i fråga om tillsättning och entledigande av skolläkare och skolsköterska samt i andra liknande avseenden får samma befogenheter som beträffande de högre kommunala skolorna och folkskola, anser jag böra följas.

De sakkunniga har också berört vissa förhållanden som uppkommer, då allmänt läroverk är samordnat med kommunalt gymnasium samt försöksskolas högstadium är samordnat med statligt gymnasium. Förslaget att skolhälsovården i båda dessa fall skall organiseras i enlighet med de bestämmelser, som gäller för allmänt läroverk, finner jag motiverat och ger det min anslutning. Såsom de sakkunniga påvisat, gör statsbidragssystemets utformning det emellertid mindre lämpligt att staten i dylika fall helt övertar kostnaderna för skolhälsovården. Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att en kostnadsfördelning bör ske i proportion till elevantalet vid den statliga respektive kommunala delen av skolan.

Statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare

Inledning

Sedan riksdagen under året 1957 fattat beslut om såväl utformningen av statsbidragssystemet för skolväsendet som om de kommunala skolledarnas avlöningsförhållanden, torde ställning nu lämpligen böra tagas till den ännu olösta frågan om statsbidrag till kostnaderna för avlöande av de kommunalt anställda skolledarna av olika slag. I det följande behandlas frågorna rörande statsbidrag till kostnaderna för skolchefer, för rektorer och studierektorer inom det obligatoriska skolväsendet samt för tillsynslärare. Som bakgrund till det framlagda förslaget om statsbidragsbestämmelsernas utformning torde en översikt böra lämnas över de förändringar som i vissa närliggande hänseenden äger rum i samband med skolstyrelsereformens ikraftträdande den 1 juli 1958.

Skolledarorganisationen efter den 1 juli 1958

Enligt riksdagens principbeslut år 1956 om skolväsendets lokala ledning skall ansvaret för det obligatoriska skolväsendet efter den 1 juli 1958 åvila *kommunerna*. Därmed bortfaller begreppet skoldistrikt.

I varje kommun skall finnas en *skolstyrelse*, gemensam för obligatoriska skolor, högre kommunala skolor, kommunala yrkesskolor, allmänna läroverk, statliga och kommunala allmänna gymnasier och kommunala handelsgymnasier, som finns i kommunen. Konungen kan medgiva att flera eller färre skolor än de angivna skall höra under skolstyrelsen (5 och 6 §§ skolstyrelselagen 1956: 614).

Skolledarorganisationen i en kommun skall bestämmas med hänsyn till skolväsendets omfattning, vilket i sin tur skall beräknas med användning av ett *poängsystem*, som i grova drag innebär, att varje klassavdelning på högre stadier åsättes 1 1/2 poäng och annan klassavdelning 1 poäng.

I varje kommun skall finnas en *skolchef*, som närmast under skolstyrelsen skall vara ledare för skolväsendet i kommunen. Endast då skolväsendet omfattar högst sex läraravdelningar eller eljest särskilda skäl föreligger, må skolöverstyrelsen på framställning av kommunens fullmäktige medgiva undantag från denna regel.

Om kommunens skolväsen omfattar minst 150 poäng, skall skolchefen i denna egenskap inneha en heltidstjänst som *skoldirektör*. Är poängtalet minst 130, må sådan tjänst inrättas efter medgivande av Kungl. Maj:t. Är poängtalet minst 500, må efter medgivande av Kungl. Maj:t en eller flera heltidstjänster inrättas såsom *biträdande skoldirektörer*.

Om kommuns skolväsen ej är av den omfattning att skoldirektörstjänst skall inrättas men det inom kommunens skolväsen finns minst två heltidsanställda rektorer, skall en av dem utses att såsom *förste rektor* tillika vara skolchef. Han skall samtidigt fullgöra sin rektorstjänst. Undervisningskyldigheten skall dock i regel nedsättas och visst arvode för skolchefskapet

skall utgå. Det är att märka, att tjänstebenämningen överlärare och distriktsöverlärare skall ersättas med tjänstebenämningen rektor.

Om läroverksrektor vid högre allmänt läroverk med minst 600 elever förordnas som förste rektor skall ordinarie lärare vid läroverket kunna förordnas som *biträdande rektor* för att avlasta rektor en del av hans arbetsuppgifter. Biträdande rektor skall erhålla nedsättning i sin undervisnings-skyldighet samt visst arvode.

I kommun, där det endast finns en heltidsanställd rektor (en befattningshavare motsvarande nuvarande distriktsöverlärare), skall denne vara *rektor tillika skolchef*. Han är då rektor vid det obligatoriska skolväsendet och andra skolformer finns ej i kommunen, bortsett eventuellt från mindre yrkesskola utan heltidsanställd rektor. Denna form av skolchefskap torde komma att finnas i 700—800 kommuner.

Omfattar det obligatoriska skolväsendet i en kommun minst 50 poäng, ökas antalet rektorer vid detta skolväsen på sätt som framgår av följande uppställning.

Antal rektorer	Lägsta poängtal i det obligatoriska skolväsendet, vid vilket vidstående antal rektorer	
	skall finnas	må finnas efter medgivande av Kungl. Maj:t
2	71	50
3	111	90
4	151	130
5	201	180
ytterligare 1	för varje ytterligare 50-tal poäng	

Föreligger särskilda skäl, kan antalet rektorer efter medgivande av Kungl. Maj:t sättas lägre än som framgår av uppställningen.

Studieledarna föreslås få benämningen *studierektorer*. Denna befattningstyp antages bli vanlig.

Nuvarande *skolsekreterare* förutsättes automatiskt bortfalla genom tillkomsten av skolchefstjänster.

Inom det obligatoriska skolväsendet skall vid varje skolanläggning med minst tre läraravdelningar, till vilken rektor ej är knuten, en av lärarna vara *tillsynslärare*. Är rektor tillika skolchef eller förste rektor knuten till skolanläggning med minst 11 avdelningar och är poängtalet för kommunens skolväsen minst 15, skall dock tillsynslärare finnas vid anläggningen. En precisering av tillsynslärarnas arbetsuppgifter och ställning skall komma till stånd. Ersättning till tillsynslärare skall utgå i form av arvode. Undervisningsskyldigheten skall nedsättas enligt hittills av skolöverstyrelsen tillämpade grunder.

Beträffande *rektorstjänsterna vid högre kommunala skolor* har ej föreslagits någon ändring.

De kommunala skolledarnas och biträdande skolledarnas löneförhållanden efter den 1 juli 1958

Den hösten 1957 beslutade löneregleringen för skolledare m. fl., vilken träder i kraft den 1 juli 1958, innebär väsentligen följande.

Skoldirektör skall hänföras till avlöningsgrupp och lönegrad samt åtnjuta avlöningsförstärkning på sätt framgår av följande uppställning:

Poängtal för skolor under skolstyrelsens förvaltning	Avlöningsgrupp	Lönegrad	Avlöningsförstärkning för år
lägre än 400	I	Bp 1	3 600 kronor
400 eller högre	II	Bp 1	4 800 kronor

Löneställningen för skoldirektör i Stocholm, Göteborg eller Malmö skall dock bestämmas av kommunen.

Enligt preliminära beräkningar skulle till avlöningsgrupp II komma att hänföras skoldirektörstjänsterna i Norrköping, Hälsingborg, Västerås, Örebro, Linköping, Borås, Uppsala och Jönköping.

För *biträdande skoldirektörer* i Stockholm, Göteborg och Malmö skall gälla motsvarande anordning som för skoldirektörer därstädes. Biträdande skoldirektörer i andra kommuner skall åtnjuta lön enligt lönegrad Bp 1 jämte 1 200 kronor i avlöningsförstärkning.

Till *förste rektor* utgår särskilt årsarvode om 1 800 kronor i kommun, vars skolväsen omfattar minst 100 poäng och eljest med 1 200 kronor.

För *rektorer* vid det obligatoriska skolväsendet i kommuner med försöksverksamhet eller med i folkskolan inbyggd realskollinje skall gälla följande lönegrader m. m.

Poängtal för det obligatoriska skolväsendet (avser i kommun med flera rektorstjänster medeltalet per tjänst)	Avlöningsgrupp	Lönegrad för rektor behörig till		
		ordinarie adjunktstjänst	ordinarie ämneslärartjänst	ordinarie folkskollärrar-, småskollärrar- eller övningslärartjänst
—19,5	I	ABp 25	ABp 23	ABp 20
20—29,5	II	ABp 25	ABp 24	ABp 22
30—59,5	III	ABp 26	ABp 25	ABp 24
60—	IV	ABp 26 jämte avlöningsförstärkning om 1 200 kr.	ABp 26	ABp 26

För *rektorer* inom det obligatoriska skolväsendet i andra fall skall gälla oförändrade lönegrader m. m., nämligen

Poängtal för det obligatoriska skolväsendet (avser i kommun med flera rektorstjänster medeltalet per tjänst)	Avlöningsgrupp	Lönegrad
— 9	I	ABp 18
10—19	II	ABp 19
20—29	III	ABp 20
30—44	IV	ABp 21
45—59	V	ABp 22
60—	VI	ABp 23

Rektor tillika skolchef skall uppbära ett särskilt årsarvode om 1 200 kronor utöver lönen enligt ovan angiven lönegrupp.

För *studierektorer* skall nuvarande arvoden alltjämt gälla.

För *tillsynslärare*, som kommun är skyldig att anställa, skall årsarvudet vara 360 kronor för 3 poäng samt 70 kronor för varje ytterligare poäng till och med 10 samt 50 kronor för varje ytterligare poäng från och med 11. I de fall, då kommun ej är skyldig förordna tillsynslärare, men sådan likväl förordnas, blir det kommunens sak att bestämma om ersättningen.

Löneförhållandena för *rektorerna vid högre kommunala skolor* har inte berörts i samband med förevarande lönereglering.

Förordnandeperioden för innehavare av tjänst som skoldirektör, biträdande skoldirektör och rektor vid obligatorisk skola skall vara sex år. Första förordnandeperioden skall dock endast omfatta treårsperioden den 1 juli 1958—den 30 juni 1961. Förste rektor skall förordnas tillsvidare.

Skolstyrelseutredningens förslag om statsbidrag m. m.

Skolstyrelseutredningen föreslog, att statsbidrag med 78 procent skulle utgå till skoldirektörernas och rektorernas vid det obligatoriska skolväsendet löner samt till kostnaderna för arvode och nedsatt undervisningsskyldighet för förste rektor. Till kostnader för studierektor i försöksdistrikt skulle statsbidrag utgå med 100 procent och till studierektor vid inbyggd realskollinje med 78 procent. För tillsynsläraryrvodena föreslogs statsbidrag med 50 procent.

I *propositionen 1956:182* (s. 132 f) framhölls, att skolstyrelseutredningens förslag kommit i ett nytt läge, sedan allmänna statsbidragsutredningen avgivit sitt betänkande om förenklad statsbidragsgivning (SOU 1956:8). Kostnaderna för den föreslagna skolledarorganisationen borde emellertid i princip fördelas mellan stat och kommun efter de grunder skolstyrelseutredningen förordat. Självfallet borde dock de bidrag utredningen föreslagit anpassas efter och med eventuella jämkningar inarbetas i det bidragssystem, som kunde komma att bli en följd av allmänna statsbidragsutredningens nämnda förslag, i vad dessa rörde skolväsendet.

I det av *riksdagen* bifallna utskottsutlåtandet (KSU 1956:1 s. 116) uttalades: »I avvaktan på ett definitivt ställningstagande i statsbidragsfrågan anser sig utskottet böra godtaga departementschefens förslag. Med hänsyn till de skiftande statsbidragsförhållandena på skolans område vill utskottet dock uttala angelägenheten av att vid den definitiva utformningen av statsbidragssystemet alla möjligheter till förenklingar beaktas.»

Arvudet till studieledare skall inräknas i bidragsunderlaget, d. v. s. statsbidrag utgå med 100 procent för detta arvode.

Fortlöpande pensionsavgifter till statens pensionsanstalt för lärare i läroämnen vid försöksskolan skall av staten inbetalas direkt till pensionsanstalten.

Särskilt försökskostnadsbidrag skall utgå med visst belopp per elev.

Departementspromemorian

Det inom ecklesiastikdepartementet utarbetade förslaget till statsbidragsbestämmelser rörande vissa skolledare och biträdande skolledare innehåller i huvudsak följande.

Den nya skolledarorganisationen innebär väsentligen den ändringen att skoldirektörer och biträdande skoldirektörer tillkommer i de största kommunerna, att samtliga överlärare skall benämnas rektorer och antalet rektorstjänster i samband därmed ökas med cirka 200, att rektorstjänster i kommuner med försöksskola eller inbyggd realskollinje uppflyttas i lönegrad, att vissa arvoden m. m. skall utgå utöver löneklasslönen, samt att tillsynsläroorganisationen blir obligatorisk.

Skoldirektörer och *biträdande skoldirektörer* torde komma att finnas till ett antal av omkring 70 i cirka 50 kommuner. Kommunernas andel i lönekostnaderna för dessa befattningshavare kan ej inräknas med visst belopp i kommunandelen, eftersom kostnaderna då skulle fördelas på alla kommuner och inte läggas på det fåtal kommuner, som kommer att ha dylika tjänster.

Statens andel torde här lämpligen böra bestämmas efter samma grund som vid högre kommunala skolor eller till 79 procent. I detta fall torde dock i bidragsunderlaget få inräknas icke blott löneklasslön utan även avlöningsförstärkning. Tjänsterna i Stockholm, Göteborg och Malmö är ej statligt lönereglerade. För dem bör statsbidrag beräknas efter samma grunder som för motsvarande statligt reglerade tjänster i avlöningsgrupp II. Statsbidrag till kostnaderna för skoldirektörstjänsterna bör lämpligen belasta driftbidraget till folkskolor m. m.

Beträffande de icke statligt reglerade tjänsterna möter det svårigheter att beräkna det statsbidrag för vikarier, som eljest utgår vid längre tids tjänstledighet. Att införa olika beräkningsgrunder för dessa tjänster och övriga direktörstjänster är emellertid icke lämpligt. Direktörstjänsterna är en i statsbidragshänseende fristående grupp. De finns endast i stora kommuner, för vilkas ekonomi vikariekostnaderna ej är av större betydelse. Med hänsyn härtill förordas, att statsbidrag ej utgår till vikariekostnader.

Med nuvarande löner uppgår löneklasslön och avlöningsförstärkning för dessa omkring 70 tjänster till cirka 2 690 000 kronor, varav 79 procent utgör 2 125 000 kronor.

Beträffande *rektorer vid folkskolor och försöksskolor* är att märka, att nuvarande distriktsöverlärare redan inordnats i det nya statsbidragssystemet. Sålunda skall 100 procent statsbidrag utgå på löneklasslönen med visst avdrag per tjänst. Detta avdragsbelopp är detsamma som för alla lärartjänster. Vid beräkningen av avdragsbeloppet har emellertid hänsyn tagits till att kommunerna för närvarande svarar för 22 procent av de sammanlagda lönekostnaderna för distriktsöverlärarna. Statsbidragets totalbelopp har alltså ej ändrats.

Genom den nya skolledarorganisationen tillkommer nya rektorstjänster i flertalet kommuner, som nu ej har distriktsöverlärare, och i större kommuner blir antalet rektorstjänster i stort sett proportionellt mot omfattningen av de obligatoriska skolorna. Enligt principerna för det nya bidra-

get till folkskolor m. m. talar då än starkare skäl för att inväga de nytillkommande rektorstjänsterna i bidragsunderlaget med 100 procent och verkställa erforderlig korrigerig av kommunandelen.

Härigenom skulle bidragsunderlaget öka med det antal miljoner kronor (mkr), som framgår av följande uppställning.

	mkr	mkr
1 060 rektorer vid folkskolan	24,63	
248 rektorer vid enhetsskolan	<u>7,50</u>	32,13
avgår		
965 distriktsöverlärare	22,44	
150 annan överlärare (lärarlöner)	<u>2,62</u>	25,06
Nettoökning summa mkr		7,07

Vid beräkning av det belopp, varmed rektorernas avlöning skall belasta kommunandelens totalsumma, bör viss hänsyn tagas till att vikariekostnaderna för rektorer är högre än för lärare på grund av semestervikarier. Med hänsyn härtill beräknas kommunandelen av löneklasslönen till 20 procent mot 21 procent vid högre kommunala skolor. Däremot bortses från den undervisningsskyldighet, som är förenad med de nya rektorstjänsterna, då denna torde motvägas av en viss allmän sänkning av rektorernas undervisningsskyldighet. I enlighet härmed skulle kommunandelen ökas med följande belopp.

	mkr	mkr
20 procent av rektorernas löneklasslön om 32,13 mkr	—	6,43
avgår		
20 procent av distriktsöverlärarnas löneklasslön om 22,44 mkr	4,49	
kommunandel för annan överlärare (150 × 980)	0,15	4,64
Nettoökning summa mkr		1,79

Enligt löneregleringen utgår *arvoden* utöver löneklasslön till annan skolchef än skoldirektör och i vissa fall avlöningsförstärkning till adjunkt-kompetent rektor vid enhetsskola och folkskolor med inbyggd realskola. För dessa arvoden m. m. bör kommunerna enligt 1956 års riksdagsbeslut erhålla statsbidrag motsvarande 78 procent av kostnaden.

Tre olika alternativ för inarbetandet av dessa arvoden i statsbidraget kan tänkas. Arvodena kan enligt ett alternativ ingå i bidragsunderlaget till 100 procent och kommunandelen korrigeras med hänsyn härtill. Enligt ett annat alternativ kan arvodena ingå i bidragsunderlaget till 79 procent liksom vid högre kommunala skolor. I så fall skall kommunandelen ej korri-

geras. Enligt ett tredje alternativ inräknas arvodena ej alls i bidragsunderlaget men kommunandelen sänkes med belopp motsvarande 79 procent av arvodena.

Det tredje alternativet överensstämmer bäst med principerna för det nya statsbidragssystemet. Det har särskilt framhållits (prop. 1957: 112 s. 75), att det saknas anledning att komplicera bidragssystemet genom att utöver vissa ersättningar (kallortstillägg m. m.) inräkna övriga särskilda kostnader, för vilka gäller, att de antingen fördelar sig tämligen likformigt på olika skoldistrikt eller också är av förhållandevis ringa ekonomisk betydelse. Dessa skulle i stället beaktas vid bestämmande av kommunandelen.

Ifrågavarande arvoden till skolchefer m. m. saknar betydelse för kommunernas ekonomi och de fördelar sig på nästan alla kommuner. På grund härav förordas det tredje alternativet, enligt vilket arvodena ej skulle ingå i bidragsunderlaget utan kommunandelen i stället korrigeras.

Dessa arvoden kan uppskattas till 0,29 mkr för 224 förste rektorer och 0,90 mkr för 750 rektorer tillika skolchefer eller sammanlagt till 1,19 mkr. Härav skulle 79 procent eller 0,94 mkr ingå i kommunandelen som minskande post. Eftersom avlöningsförstärkning till adjunktskompetent rektor i förut angivet fall är av ringa ekonomisk betydelse, torde man helt kunna bortse från denna utgift.

Till *arvode* åt 49 *studierektorer vid försöksskolor* utgår nu statsbidrag med 100 procent med cirka 0,13 mkr. Enligt beslut av 1957 års riksdag skall detta bidrag inräknas i bidragsunderlaget. Det är emellertid avsett, att studierektorsorganisationen skall få stor utbredning i den blivande enhetsskolan. Sedan så blivit fallet bör prövas, om icke dessa arvoden bör borttagas från bidragsunderlaget och i stället ingå i kommunandelen som minskande post.

Tillsynsläraryrvoden kommer att utgå i varje kommun och statsbidraget bör enligt 1956 års riksdagsbeslut utgöra 50 procent. Dessa arvoden fyller alla villkor för att bli kompenserade genom minskning av kommunandelen, varför denna lösning förordas. Antalet tillsynslärare uppskattas till 2 850 och arvodena till 1,46 mkr. Statsbidraget skulle alltså utgöra 0,73 mkr, vilket belopp skulle frånräknas kommunandelen.

Enligt ovanstående förslag skulle således kommunandelens totalbelopp ökas med 1,79 mkr på grund av höjda kostnader för rektorlöner och minskas med $(0,94 + 0,73 =) 1,67$ mkr med hänsyn till arvoden till skolchefer, rektorer och tillsynslärare. Dessa beräkningar har förts så långt det i nuvarande läge är möjligt, men kan givetvis ej göra anspråk på full exakthet. I stort sett kan emellertid de faktorer, som skulle föranleda höjning respektive sänkning av kommunandelen, anses väga jämnt. Någon ändring av de av riksdagen beslutade beloppen för kommunandelen per tjänst bör alltså ej ske på grund av det här framförda förslaget.

Det bör anmärkas, att frågan om statsbidrag till kommunernas kostnader för *pensionering* av skolledare torde få upptagas i samband med den närmare regleringen av deras pensionsförhållanden.

Remissyttranden

Statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen samt *länsstyrelserna i Malmöhus och Jämtlands län* har inte funnit anledning till erinringar mot förslagen. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* har uttalat, att det torde kunna förväntas, att de redan nu befintliga yrkesskoldirektörstjänsterna i Stockholm och Göteborg blir biträdande skoldirektörstjänster. *Överstyrelsen* har förutsatt, att statsbidrag till dessa tjänster och till dylika tjänster, som inrättas i andra kommuner, kommer att utgå enligt de i promemorian föreslagna grunderna.

Länsstyrelsen i Stockholms län har ansett sig kunna i allt väsentligt tillstyrka förslaget, men har funnit en särskild bestämmelse om statsbidrag till vikariekostnaderna för tjänstledig rektor vara önskvärd, då de föreslagna villkoren i annat fall skulle kunna bli ogynnsamma för ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner. En liknande invändning har gjorts av *stadsförbundet*, som menar att otillräckliga skäl anförts för att statsbidrag inte skall utgå till kostnaderna för vikarier på skoldirektörstjänsterna. Förbundet anser, att en ändring av förslaget på den punkten är påkallad men har i övrigt inga erinringar.

Landskommunernas förbund och *tjänstemännens centralorganisation* lämnar förslaget utan erinran liksom *statstjänstemännens riksförbund*, som framhåller, att det funnit den föreslagna omläggningen av bidragsgivningen innebära en förenkling i rätt riktning.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

Fråga är nu om bestämmelser rörande statsbidrag dels till kostnaderna för avlöning åt skoldirektörer, biträdande skoldirektörer, rektorer som tillika är skolchefer samt rektorer vid enhet av det obligatoriska skolväsendet, dels till kostnaderna för arvoden åt förste rektorer och tillsynslärare. Vid utformandet av bestämmelser härom måste utgångspunkten vara riksdagens uttalande 1956 (KSU 1956: 1; Rskr 1956: 420) enligt vilket fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för den beslutade skolledarorganisationen i princip borde bli sådan, att staten svarade för 78 procent, utom vad gäller arvodeskostnaderna för tillsynslärare, vilka staten förutsattes skola ersätta till 50 procent. Vid den definitiva utformningen av statsbidragssystemet borde dock, framhöll utskottet, alla möjligheter till förenklingar beaktas. Det senare uttalandet torde närmast ha föranletts av allmänna statsbidragsutredningens i början av år 1956 fram-

lagda men för det dåvarande ännu ej behandlade betänkande om förenklad statsbidragsgivning.

Från den sålunda angivna utgångspunkten har i den inom ecklesiastikdepartementet utarbetade promemorian föreslagits, att statsbidrag till kostnaderna för avlöning åt skoldirektör och biträdande skoldirektör skall utgå med 79 procent av utgående lön, d. v. s. av lön enligt vederbörlig löneklass jämte avlöningsförstärkning. Då av statsmakterna beslutade avlöningsbestämmelser inte gäller för dessa befattningshavare i rikets tre största kommuner föreslås dock, att bidrag i dessa fall skall utgå till kostnaderna för skoldirektör som om tjänsten varit placerad i avlöningsgrupp II och för biträdande skoldirektör som om lön utgått enligt för riket i övrigt gällande bestämmelser. Att procenttalet 79 valts i stället för 78 beror på att den förra procentsatsen enligt den i fjol beslutade statsbidragsreformen skall tillämpas vid beräkning av bidraget till lönekostnader för lärare vid högre kommunala skolor. Anledningen till denna höjning i sin tur är, att kommunerna därigenom skall erhålla kompensation för dels två avlösta bidrag dels en viss obetydlig minskning av bidragsunderlaget, som inträder vid den ändrade metoden för beräkning av detta. I och för sig föreligger således intet skäl att frångå den ursprungligen tänkta kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, när det gäller skoldirektörerna, men det torde böra ske för att en enhetlig procentsats skall erhållas, vilket får anses ligga i linje med förenklingssträvandena. Jag har särskilt velat understryka detta förhållande med anledning av att stadsförbundet i sitt yttrande över departementspromemorian, i motsats till vad däri föreslagits, ansett att statsbidrag skall utgå även till kostnaderna för vikarier på skoldirektörs-tjänsterna.

Bidrag till vikariekostnaderna kan beräknas antingen på det sättet att bidragsprocenten höjes eller att kostnaderna till sitt faktiska belopp inräknas i bidragsunderlaget. Att införa en ny procentsats i bidragssystemet för detta ändamål synes mig vara klart olämpligt och en tillämpning av det andra alternativet skulle strida mot den schabloniserande beräkningsmetod på vilken det nya statsbidragssystemet bygger.

Enär statsbidrag således föreslagits utgå med en procent mer än som ursprungligen i princip förutsatts och därigenom viss kompensation erhålles för de ifrågavarande vikariekostnaderna, vilka dessutom kan antagas komma att variera betydligt från fall till fall, finner jag, med hänsyn tagen jämväl till de för de ifrågavarande kommunernas ekonomi helt obetydliga belopp det här rör sig om, icke skäl förorda avvikelser från förslaget i departementspromemorian, vilket i detta avseende får anses vara väl avvägt och praktiskt utformat.

Tjänsterna för rektorer, som tillika är skolchefer, är likartade med de nuvarande distriktsöverlärartjänsterna. Dessa senare ingår som statsbidragsberättigande tjänster vid beräkning av bidragsunderlaget enligt det statsbidragssystem, som skall tillämpas från den 1 juli i år. Vid detta systems utformning har hänsyn tagits till att statsbidrag för närvarande utgår med 78 procent till lön åt distriktsöverlärare. Det är således helt naturligt, att de mot dessa svarande rektorstjänsterna nu föreslås på motsvarande sätt bli statsbidragsberättigande och att detsamma blir fallet med rektorstjänsterna vid enhet av det obligatoriska skolväsendet. En approximativ beräkning enligt denna förutsättning ger vid handen, att den sammanlagda ökningen av bidragsunderlaget för beräkningen av stats-

bidraget till kostnaderna för den nya skolledarorganisationen inom det obligatoriska skolväsendet skulle uppgå till 7,07 miljoner kronor. Med fördelning mellan stat och kommun av totalkostnaden enligt förut angivna grunder blir kostnadsökningen 1,79 miljoner kronor för kommunerna, vilket skulle medföra en viss ökning av den vid fjolårets riksdag beslutade kommunandelen per bidragsberättigande tjänst. I bidragsunderlaget har emellertid, i överensstämmelse med principerna för det nya statsbidragssystemet, inte inräknats de särskilda arvoden av 1 200 kronor som skall utgå till rektor tillika skolchef. I enlighet med nämnda principer har överhuvudtaget inga arvodeskostnader inräknats i bidragsunderlaget. Med utgångspunkt i att staten skall bidra med 79 procent av kostnaderna för arvoden till rektor, som tillika är skolchef, samt till förste rektor och med 50 procent av kostnaderna för arvoden till tillsynslärare har summan av statsbidragsbeloppet för arvodeskostnader framräknats och befunnits uppgå till omkring 1,67 miljoner kronor. Då detta belopp mycket nära svarar mot den ökade kommunandelen av lönekostnaderna för skolledarna inom det obligatoriska skolväsendet, har en kvittning mellan stat och kommun ansetts kunna ske och den för varje statsbidragsberättigande tjänst fastställda kommunandelen kunna förbli oförändrad. Av den beräknade sammanlagda kostnadsökningen för förste rektorer, rektorer tillika skolchefer, rektorer vid enhet av det obligatoriska skolväsendet samt tillsynslärare, cirka 9,72 miljoner kronor, skulle vid en tillämpning av det i promemorian framlagda förslaget omkring 73 procent falla på staten och 27 procent på kommunerna.

Om man härvid håller i minnet, att kostnaderna för tillsynslärare skall fördelas med hälften var på stat och kommun, synes det i departementspromemorian föreslagna systemet, som är mycket enkelt och lättillämpat och i den delen fyller alla anspråk, även kunna sägas innebära en helt tillfredsställande praktisk tillämpning av de av 1956 års riksdag förutsatta fördelningsprinciperna. Jag anser således det framlagda förslaget även i detta avseende vara väl lämpat att läggas till grund för utarbetandet av detaljbestämmelser i ämnet och förordar att så sker.

Någon särskild bestämmelse om statsbidrag till vikariekostnader för tjänstledig rektor anser jag, i motsats till länsstyrelsen i Stockholm, inte erforderlig, då hänsyn till sådana kostnader tagits vid utformningen av det vid 1957 års riksdag beslutade nya statsbidragssystemet och någon ändring i den därvid gjorda avvägningen av kommunandelen per bidragsberättigande tjänst inte kommer att ske enligt av mig nu förordade förslag.

Utskottet

Förevarande förslag rörande skolplikt, skolhälsovård och statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare har enligt utskottets mening utformats så, att de i allt väsentligt bör godtagas. Utskottet har för sin del endast funnit anledning göra uttalanden i följande avseenden.

Den i motionerna I: 352 och II: 453 framförda uppfattningen, att skolplikten och därmed sammanhängande spörsmål bör regleras i lag och inte i en i administrativ ordning utfärdad författning, finner utskottet vara värd

beaktande. Utskottet vill emellertid framhålla, att det på skolväsendets område finns andra i administrativ väg reglerade förhållanden än det nu berörda, som kan tänkas bära regleras genom en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag. 1951 års skolstyrelseutredning torde ha varit inne på denna tankegång då den i sitt betänkande (SOU 1955: 31, s. 506) uttalade, att den övervägt, om tidpunkten då vore inne att skapa en lag med ett vidare innehåll än den av utredningen föreslagna skolstyrelselagen — en allmän skollag. Enligt utredningens mening borde dock förhållandena på skolväsendets område ytterligare stabiliseras, innan en sådan lag utarbetades.

Det föreliggande förslaget till bestämmelser om skolplikt, vilka inte, som motionärerna synes antaga, skall brytas ut och sammanföras i en särskild författning utan alltjämt ingå i en skolstadga, innehåller åtskilligt, som inte bör ha lags form. Då vidare bestämmelser, som reglerar andra förhållanden på skolväsendets område än skolplikten, kan tänkas bära intagas i en skollag, vilken dock inte bör utformas förrän större stabilitet nåtts på skollagstiftningens område, finner utskottet det olämpligt, att ett lagförslag rörande enbart skolplikt i nuvarande läge utarbetas och förelägges riksdagen. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på det av motionärerna aktualiserade spørsmålet och att Kungl. Maj:t, då de nu under arbete varande skolförfattningarna kan bättre överblickas och förhållandena på skolväsendets område vunnit fastare form, tar under övervägande att förelägga riksdagen förslag om en allmän skollag, innehållande bestämmelser angående bland annat skolplikten.

Utöver vad sålunda anförts har utskottet endast funnit sig böra rikta den erinran mot det föreliggande förslaget rörande skolplikt, att orden »tillhör zigenarfamilj utan» i 3 § b) i det som bilaga 1 till statsrådsprotokollet intagna författningsförslaget bör utgå tillsammans med sista att-satsen i 15 § samma förslag.

I anslutning till departementschefens uttalande rörande undervisningen av vissa sjuka och lytestyngda barn vill utskottet slutligen understryka det angelägna i att frågan om dessa barns undervisning genom det allmännas försorg snarast möjligt bringas till en lösning.

Med anledning av vad i motionerna I: 351 och II: 452 samt I: 388 och II: 490 föreslagits med avseende å antalet elever per skolsköterska vill utskottet erinra om att det såväl enligt gällande bestämmelser som enligt nu föreliggande förslag till bestämmelser endast är fråga om en rekommendation, då det säges att på varje skolsköterska med full tjänstgöring bör ankomma vården av högst 1 500 barn. Eftersom det i detta sammanhang inte varit fråga om att ändra det materiella innehållet i bestämmelserna om skolhälsovården och det vidare under hand upplysts, att det av departementschefen nämnda uppdraget att utreda skolhälsovården vid skol-

väsendet i dess helhet nu slutförts av skolöverstyrelsen — förslag i ämnet har den 5 mars 1958 inkommit till Kungl. Maj:t — finner utskottet lämpligast att samtliga frågor rörande kvalitativa förbättringar av skolhälsovården, av vilka den av motionärerna aktualiserade är en, tages upp till behandling i ett sammanhang. Utskottet anser sig alltså icke böra biträda något av motionärernas ifrågavarande yrkanden och ej heller vad motionärerna i övrigt föreslagit i fråga om förbättringar av skolhälsovården. Utskottet förväntar emellertid att förslag i ämnet kommer att föreläggas 1959 års riksdag.

Vad i motionerna I: 351 och II: 452 yrkats angående föreskrifter om hälsokorts förande och översändande från en skola till en annan samt i motionerna I: 388 och II: 490 angående ändring i bilagd författningstext torde icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd, då det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att pröva och avgöra spörsmål av den rent administrativa natur varom här är fråga.

I fråga om förslaget till bestämmelser om statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare vill utskottet endast konstatera, att bestämmelserna synes ansluta sig så nära som möjligt till det uttalande sammansatta konstitutions- och statsutskottet gjorde i det av riksdagen bifallna utlåtandet 1956: 1, varför utskottet inte funnit anledning till erinran mot detsamma.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 28 februari 1958 förordat och utskottet uttalat meddela bestämmelser angående dels allmän skolplikt, dels ock skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet, högre kommunala skolor och vissa andra skolformer, att gälla från och med den 1 juli 1958;

b) godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till kostnaderna för vissa skolledare, att gälla från och med den 1 juli 1958;

c) i anledning av motionerna I: 352 och II: 453 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför;

II. att motionerna I: 351 och II: 452 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 388 och II: 490 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 april 1958

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit
från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Ohlon, Einar Persson, fröken Andersson, herrar Birger Andersson, Boman, Pålsson, Bergman, Holmqvist, Rikard Svensson, Söderberg, Axel Johannes Andersson, Mårtensson och Ivar Persson; samt
från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Thapper, fröken Elmén, herrar Karlsson i Olofström, Widén, Nilsson i Göingegården, fröken Olsson, herrar Blidfors, Andreasson, fröken Karlsson, herr Arvidson, fröken Vinge, herrar Helén och Gustafsson i Kårby.

Reservation

av fröken *Vinge* och herr *Helén*.

Förslag
till bestämmelser om allmän skolplikt m. m.

Inledande bestämmelser

1 §.

För barn, som äro bosatta här i riket, gäller *allmän skolplikt* enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Särskild skolplikt enligt vad därom stadgas gäller dock för fjällsamers barn, för blinda och döva samt för vissa psykiskt efterblivna.

2 §.

Varje skolpliktigt barn äger rätt att erhålla undervisning i obligatorisk skola och är skyldigt att deltaga i dylik undervisning, om ej annat följer av 7—10 §§.

3 §.

Den kommun där skolpliktigt barn är kyrkobokfört (*hemkommunen*) skall i första hand sörja för barnets undervisning i obligatorisk skola.

Vistas skolpliktigt barn i kommun utan att vara där kyrkobokfört, åligger det den kommunen att sörja för barnets undervisning i obligatorisk skola

a) om barnet skall kyrkobokföras i kommunen men sådan åtgärd ej hunnit vidtagas,

b) om barnet saknar hemkommun eller tillhör zigenarfamilj utan stadigvarande vistelseort,

c) om barnet är intaget i barnhem eller liknande anstalt i kommunen eller inackorderats eller eljest för längre tid vistas i enskilt hem därstädes, eller

d) om, i annat fall än nu sagts, med hänsyn till barnets bästa särskilda skäl äro till att barnet under vistelsen mottages för undervisning.

Angående skyldighet för kommun att vid samverkan på skolväsendets område för undervisning mottaga barn från annan kommun stadgas i 2 § skolstyrelselagen.

Skolpliktens omfattning och fullgörande

4 §.

1 mom. Allmän skolplikt inträder från och med höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år.

2 mom. Barn, som vid läkarundersökning och prövning i övrigt finnes vara väl skolmoget, må efter skolstyrelsens medgivande börja i folkskola eller försöksskola höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år.

3 mom. Är barn ej skolmoget, när skolplikten inträder, må skolstyrelsen uppskjuta barnets skolgång ett läsår, om ej vårdnadshavaren motsätter sig detta.

5 §.

1 mom. Folkskolan omfattar sju obligatoriska årskurser eller det högre antal, som Kungl. Maj:t på framställning av kommunen medgiver.

2 mom. Skolplikt i fortsättningsskola föreligger endast för den vars skolplikt i folkskola upphört efter årskurs 7 eller tidigare.

Fortsättningsskolan omfattar för den, som genomgått årskurs 7 med de vitsord som angivas i 11 § 1 mom., lägst 180 lärotimmar och för annan lägst 360 lärotimmar. Kommun äger besluta om högre timantal för fortsättningsskolan, dock högst 540 lärotimmar, och om uppdelning av skolan på två årskurser om lägst 120 lärotimmar vardera.

3 mom. Försöksskolan omfattar, fullt utbyggd, nio obligatoriska årskurser. Antalet ökas till nio i den ordning skolöverstyrelsen bestämmer.

6 §.

Den allmänna skolplikten omfattar det antal årskurser som är obligatoriskt i barnets hemkommun eller, om barnet ej är kyrkobokfört, i den kommun där det vistas.

Går barn i obligatorisk skola annorstädes än i hemkommunen, äger dock länskolnämnden, om särskilda skäl äro därtill, bestämma, att antalet obligatoriska årskurser på skolorten skall gälla för barnet.

7 §.

1 mom. Allmän skolplikt må utom i obligatorisk skola fullgöras

a) i allmänt läroverk, högre kommunal skola och statligt eller kommunalt allmänt gymnasium samt

b) i annan skola, offentlig eller enskild, om där meddelad undervisning väsentligen motsvarar undervisningen i obligatorisk skola eller skola, som avses under a), dock att beträffande enskild skola skall iakttagas vad i 8 § sägs.

2 mom. Elev, som nöjaktigt inhämtat årskurs 8 av folkskola eller försöksskola, må helt eller delvis fullgöra sin återstående skolplikt i yrkesskola, såvida läroplanen fastställts av överstyrelsen för yrkesutbildning eller, om skolan ej står under nämnda överstyrelses tillsyn, för skolpliktens fullgörande godkänts av skolöverstyrelsen.

3 mom. Skolplikt i fortsättningsskola må efter skolstyrelsens bestämmande fullgöras i yrkesskola eller genom skolgång i årskurs 8 eller 9 av folkskola eller försöksskola det antal lärotimmar, som gäller för fortsättningsskolan. Kan eleven ej tillgodogöra sig dylik undervisning, må han i stället hänvisas till årskurs 7 eller lägre årskurs av folkskola eller försöksskola för skolgång nämnda antal lärotimmar.

8 §.

1 mom. I enskild skola må skolplikt fullgöras endast om skolan uppbär statsunderstöd eller godkänts av skolstyrelsen i den kommun, där skolan är belägen.

Barn, som ej uppnått skolpliktsåldern, må ej utan skolstyrelsens medgivande intagas i sådan årskurs i enskild skola som motsvarar årskurs 1 eller högre i folkskola eller försöksskola. Därvid skall 4 § 2 mom. äga motsvarande tillämpning.

2 mom. Som förutsättning för godkännande av enskild skola skall gälla, att skolan förestås av person, vilken är känd för hedrande vandel och äger erforderlig skicklighet för undervisningen.

Godkänd skola skall beträffande skolpliktiga elever och barn, som avses i 1 mom. andra stycket, stå under skolstyrelsens inseende. Finner skolstyrelsen, att skolans verksamhet icke bedrives på tillfredsställande sätt, och vinnes ej rättelse genom hänvändelse till skolans ledning, skall styrelsen återkalla godkännandet.

9 §.

Beredes skolpliktigt barn i hemmet eller annorstädes enskild undervisning, som väsentligen motsvarar undervisningen i obligatorisk skola eller skola, som avses i 7 § 1 mom. a), skall skolstyrelsen medgiva barnet befrielse från skolgång.

Skolstyrelsen äger i dylikt fall kalla barnet till prövning inför lämplig person, som styrelsen utsett härtill. Uteblir barnet utan giltigt förfall eller befinnes vid prövningen att barnet ej erhållit tillfredsställande undervisning och vinnes ej rättelse på annat sätt, skall styrelsen ålägga barnet skolgång.

10 §.

Den som på grund av lyte, sjukdom eller liknande omständighet ej kan delta i vanlig skolundervisning skall delta i annan för honom lämpad undervisning, som beredes honom genom det allmännas försorg eller eljest med stöd av allmänna medel.

11 §.

1 mom. Skolplikt i folkskola eller försöksskola är fullgjord, då elev genomgått den högsta för honom obligatoriska årskursen i sådan skola eller motsvarande årskurs i annan i 7 § 1 mom. avsedd skola och därvid erhållit godkända vitsord i alla för eleven ifrågakommande läroämnen på folkskolans eller försöksskolans läroplan respektive i motsvarande ämnen i annan skola eller erhållit lägre vitsord än godkänd endast i engelska och i högst två andra läroämnen. Har elev därvid ej godkänts i matematik och i en ämnesgren av modersmålet, skall han dock ha erhållit lägst vitsordet godkänd i den andra grenen av modersmålet och i alla övriga läroämnen utom engelska. Har elev godkänts i matematik, må han anses ha fullgjort sin skolplikt,

även om han underkänts i båda ämnesgrenarna av modersmålet samt i engelska och ytterligare ett läroämne. I skola, där modersmålet ej är delat i ämnesgrenar, erfordras lägst godkänt vitsord i minst ett av ämnena matematik och modersmålet.

De i detta moment avsedda vitsorden må även ha förvärvats vid provning, som avses i 0 kap. 0 §.

2 mom. I fall som avses i 7 § 2 mom. är skolplikten fullgjord, då elev nöjaktigt genomgått där avsedda kurser i yrkesskola.

3 mom. Om särskilda skäl äro därtill, må skolstyrelsen medgiva elev, vars skolplikt omfattar åtta eller nio årskurser i folkskola eller försöksskola, att utan hinder av vad i 1 och 2 mom. sägs avsluta sin skolgång med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller 15 år.

12 §.

1 mom. Skolplikt i fortsättningsskola är fullgjord, då elev genomgått för honom obligatoriska fortsättningsskolkurser eller årskurs 8 av folkskola eller motsvarande årskurs av annan skola eller erhållit särskild utbildning, som godkännes av skolstyrelsen.

2 mom. Fortsättningsskolkurs må anses fullgjord även om eleven av sjukdom eller annat tvingande skäl hindrats deltaga i undervisningen under någon mindre del av kursen. Har eleven i större utsträckning eller av annan anledning än nyss sagts uteblivit från kursen, skall han efter skolstyrelsens bestämmande helt eller delvis genomgå ny kurs.

3 mom. Om särskilda skäl äro därtill, må skolstyrelsen medgiva elev uppskov med genomgång av fortsättningsskolkurs eller befria honom från skolplikt i fortsättningsskola.

13 §.

Den allmänna skolplikten upphör senast med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår, då barnet fyller 16 år.

Omfattar skolplikten i folkskola endast sju årskurser, upphör dock skolplikten i denna del senast med utgången av vårterminen det kalenderår, då barnet fyller 15 år.

14 §.

Har elev i obligatorisk skola ej före skolpliktens upphörande genomgått alla i kommunen obligatoriska årskurser, äger han genomgå återstående kurser, om han har förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen.

Tillsynsbestämmelser

15 §.

Skolstyrelsen skall tillse

att skolpliktiga elever i kommunens obligatoriska skolor fullgöra sin skolgång,

att i kommunen kyrkobokförda skolpliktiga, som ej gå i kommunens obligatoriska skolor, på annat sätt få föreskriven undervisning samt att zigenarbarn, som avses i 3 § andra stycket b), så snart ske kan intas i kommunens obligatoriska skolor.

16 §.

Vårdnadshavaren och annan som har skolpliktigt barn i sin vård skall övervaka, att barnet besöker skolan.

17 §.

Underlåter skolpliktig elev i obligatorisk skola att fullgöra skolgången och vinnes ej rättelse genom hänvändelse till den som har eleven i sin vård eller genom annan lämplig åtgärd från skolledningens sida, skall skolstyrelsen anmäla förhållandet för länskolnämnden.

Beror underlåtenheten på tredska av den som har eleven i sin vård, äger länskolnämnden vid vite förelägga den tredskande att regelbundet hålla eleven i skolan. Beslut härom går i verkställighet utan hinder av besvär. Följes ej föreläggandet, må nämnden utdöma vitet. Detta må ej förvandlas till frihetsstraff.

Har åtgärd enligt andra stycket ej åsyftad verkan eller äro eljest synnerliga skäl därtill, äger länskolnämnden förordna, att eleven skall hämtas till skolan med biträde av polismyndighet. Beslut härom går i verkställighet utan hinder av besvär.

18 §.

Är skolpliktig elev vid icke-obligatorisk skola utan giltigt förfall frånvarande i större utsträckning, skall skolans ledning anmäla förhållandet för skolstyrelsen i elevens hemkommun. På skolstyrelsen ankommer att pröva, om eleven skall åläggas fullgöra skolplikten i obligatorisk skola.

19 §.

1 mom. Länsbyrå för folkbokföringen skall årligen iordningställa avtryckskort (*skolkort*) över sådana i länsbyråns tryckande register upptagna barn, som under året fylla sju år. Skolkort skall före den 1 april samma år sändas till skolchefen i barnets hemkommun.

Beträffande barn, som under året fylla lägst 7 och högst 16 år, skall länsbyrå genom avtryckskort underrätta skolchef om sådana registreringsåtgärder, om vilka denne bör få kännedom. Sådant avtryckskort skall snarast efter registreringsåtgärden sändas till skolchefen i den kommun, där barnet är eller — då underrättelsen avser flyttning till annan kommun — före flyttningen var kyrkobokfört.

2 mom. Vad i 1 mom. sägs om länsbyrå skall, om ej riksbyrå för folkbokföringen annat föreskriver, äga motsvarande tillämpning beträffande mantalsverket i Stockholm samt de lokala skattemyndigheterna i Göteborg och Malmö.

3 mom. Närmare föreskrifter om tillämpningen av denna paragraf utfärdas av riksbyrån för folkbokföringen efter samråd med skolöverstyrelsen.

20 §.

1 mom. Skolchefen skall låta föra erforderliga anteckningar över dels de skolpliktiga barn, som äro kyrkobokförda i kommunen, dels eleverna i kommunens obligatoriska skolor.

För varje läsår antecknas, på vad sätt de i kommunen kyrkobokförda skolpliktiga barnen under läsåret fullgjort sin skolplikt. Skolchefen äger rätt att från andra skolor infordra härför erforderliga uppgifter.

2 mom. Har skolchef mottagit avtryckskort enligt 19 § utvisande, att barn kyrkobokförts i annan kommun, skall han snarast låta sända kortet till skolchefen i sistnämnda kommun jämte uppgift om vilken skola och årskurs barnet tillhört.

21 §.

Fullgör barn sin skolplikt i skola annorstädes än i hemkommunen, skall skolans ledning snarast skriftligen underrätta skolchefen i barnets hemkommun om intagningen och den årskurs, till vilken barnet hänförts.

Skolans ledning skall därefter vid början av varje läsår skriftligen underrätta skolchefen om den årskurs barnet tillhör.

Då barnet avgår från skolan, skall skolchefen skriftligen underrättas härom.

Bilaga 2

Förslag**till bestämmelser om skolhälsovård vid det obligatoriska skolväsendet****1 §.**

För folkskolans och försöksskolans elever skall hälsovård anordnas enligt vad nedan sägs.

Skolhälsovården har till ändamål att bevara elevernas hälsa och fostra dem till sunda levnadsvanor. Den hälsovårdande verksamheten skall främst vara av förebyggande natur och ej innebära sjukvård i egentlig mening.

2 §.

Vid varje skola skall hälsovården ombesörjas av såväl skolläkare som skolsköterska.

För skolhälsovården skall tillhandahållas erforderlig utrustning.

3 §.

I kommun med högst 20 000 invånare åligger det distriktsköterska att inom ramen för sin tjänstgöringsskyldighet vara verksam som skolsköterska vid det obligatoriska skolväsendet.

Där förhållandena det påkalla, skall en eller flera särskilda skolsköterskor vara anställda. På heltidsanställd skolsköterska bör därvid ej ankomma mer än 1 500 elever.

4 §.

Om tillsättning av skolläkar- och skolsköterskebefattningar så ock om tjänstledighet, vikariat och avsked för innehavare av dylik befattning stadgas i allmänna skolstadgan.

5 §.

1 mom. I början av varje läsår skola eleverna i första årskursen och övriga nyinskrivna elever läkarundersökas. Därutöver skola eleverna läkarundersökas minst två gånger under skoltiden.

2 mom. Klena, sjuka eller sjukdomshotade elever (kontrollbarn) skola undersökas så ofta skolläkaren finner det erforderligt. Undersökning skall även ske av elever, som skolledare, lärare, skolsköterska eller vårdnadshavare särskilt hänvisat till skolläkaren eller som denne eljest finner vara i behov därav.

Där förhållandena det medgiva, bör regelbundet återkommande läkarmottagning för eleverna hållas på tid och plats som skolstyrelsen bestämmer.

6 §.

Det åligger elev att underkasta sig läkarundersökning, som i 5 § sägs. Elev äger kostnadsfritt anlita skolhälsovården.

7 §.

För varje elev skall föras ett hälsokort, upprättat enligt fastställt formulär.

Övergår elev till annan skola, skall hälsokortet jämte därtill hörande handlingar ofördröjligen översändas till den nya skolan.

8 §.

1 mom. Det åligger skolläkare att med uppmärksamhet följa elevernas själsliga och kroppsliga utveckling, aktgiva på deras hälsotillstånd och i samarbete med skolans ledning, lärare och skolsköterska ävensom föräldrar och andra, som ha elever i sin vård, vidtaga åtgärder för att bevara elevernas hälsa.

Skolläkare skall för varje läsår avgiva berättelse över sin verksamhet. Berättelsen skall utarbetas enligt fastställt formulär och före den 1 september i tre exemplar ingivas till länskolnämnden, som har att inom två veckor översända ett exemplar till vardera av skolöverstyrelsen och förste provinsialläkaren eller, i stad som ej tillhör landstingskommun, förste stadsläkaren.

2 mom. Närmare föreskrifter om skolläkares skyldigheter skola meddelas i en av skolöverstyrelsen fastställd normalinstruktion.

Skolstyrelsen äger besluta om avvikelser från normalinstruktionen. Dessa skola dock för att bli gällande godkännas av överstyrelsen eller, efter överstyrelsens bemyndigande, av länskolnämnden.

Om rätt för skolläkare att delta vid skolstyrelsens sammanträden föreskrives i allmänna skolstadgan.

9 §.

1 mom. Det åligger skolsköterska att biträda skolläkaren i den hälsovårdande verksamheten. Hon skall vid behov besöka elevernas hem för att inhämta upplysningar och lämna råd i hälsovårdande syfte.

2 mom. I fråga om normalinstruktion för särskilt anställd skolsköterska skall 8 § 2 mom. äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Angående resekostnadsersättning åt skolläkare för resor i tjänsten gäller vad därom särskilt stadgas.

Kostnaderna för resor, som distriktssköterska företager i egenskap av skolsköterska, ersätts genom distriktsvårdsområdet.

Förslag
till bestämmelser om skolhälsovård vid högre kommunala skolor

1 §.

För flickskolas och realskolas elever skall hälsovård anordnas enligt vad nedan sägs.

Skolhälsovården har till ändamål att bevara elevernas hälsa och fostra dem till sunda levnadsvanor. Den hälsovårdande verksamheten skall främst vara av förebyggande natur och ej innebära sjukvård i egentlig mening.

Beträffande hälsovård vid högre folkskola skall gälla vad som är stadgat för folkskolan.

2 §.

Vid varje skola skall finnas skolläkare och vid skola med minst 100 elever även skolsköterska.

För skolhälsovården skall tillhandahållas lämplig lokal med erforderlig utrustning.

3 §.

Skolsköterska kan vara heltids- eller deltidсанställd.

Deltidсанställd sköterska skall vara verksam vid skolan dels med heltidstjänstgöring under en sammanhängande period i början av varje läsår, dels visst antal timmar i veckan under läsåret i övrigt.

4 §.

Om tillsättning av skolläkar- och skolsköterskebefattningar så ock om tjänstledighet, vikariat och avsked för innehavare av dylik befattning stadgas i allmänna skolstadgan.

5 §.

1 mom. I början av varje läsår skola alla nyinskrivna elever och eleverna i skolans avgångsklasser läkarundersökas. Därutöver skola eleverna läkarundersökas minst en gång vartannat år.

2 mom. Minst en gång i veckan skall läkarmottagning för eleverna hållas på tid och plats som skolstyrelsen bestämmer. Har skolan mindre än 100 elever, må dock mottagningen begränsas till en gång varannan vecka.

Vid mottagning som nyss sagts skall läkarundersökning ske av elever, som äro klena, sjuka eller sjukdomshotade, samt av elever, som av skolledare, lärare, skolsköterska eller vårdnadshavare hänvisats till skolläkaren eller som denne eljest finner vara i behov av undersökning.